

'Arandu regua ayvu Provérbios
 Salomão omombe'u va'ekue oĩa
 'Arandu regua ayvu provérbios
 Salomão omombe'u va'ekue oĩa*

Avakue ma opa marãgua re oikuaa pota 'rã oikuaaxe vy. “Ha'e rã 'arandua ma mamotu oĩ? Mamotu oĩ mba'emo jaikuaa ete aguã?” (Jó 28.12). Kova'e kuaxia para re ma ombovaia: “Senhor renonde jajererokyjea rupi jaiko vy 'rãe jaupity 'arandua, Iky'a e'ỹ va'e jaikuaa vy 'rãe jaiko kuaa” (9.10).

Huvixa Salomão pe ma Nhanderuete ome'ẽ raka'e pavẽ gui hi'aranduve aguã. Salomão ae ombopara va'ekue 'arandu regua ayvu kova'e kuaxia re oĩ va'e. Amongue henda py ete'i amboae kuery ombopara avi va'ekue. Ha'e va'e regua ayvu ma ijapu'a'i meme, nhanderexarai e'ỹ aguã.

Kova'e kuaxia para re ma avakue 'arandua rive'ỹ oĩ, Nhanderuete guigua anho. Ha'e vy “yvate guigua 'arandua ma jypy'i nhandeapo 'rã nhandereko ky'a e'ỹ aguã rami, ha'e gui nanhandevai rive-rivei 'rã, mborayvu re 'rã nhandekuai, ha'eve vai'i va'e 'rã jaiko, ha'e opa mba'e py nhomboaxy ha'e nhopytyvõ va'e, peteĩ regua joegui ndajayvuvei 'rã, nanhandereko porã merami rivei 'rã guive” (Tiago 3.17).

Mba'erã pa 'arandu regua ayvu omombe'uague

¹ 'Arandu regua ayvu Davi ra'y Salomão Israel pygua huvixave va'e omombe'u va'ekue,

*

: “Provérbios” 'epy va'e ma ayvu ijapu'a'i va'e 'arandu regua.

- ² jaikuaa porã aguã 'arandua ha'e nhanembo'eague,
jaikuaa avi aguã hi'arandu va'e kuery ijayvua,
- ³ ha'e nhanembo'ea nhaendu vy 'arandua rupi jaiko aguã,
teko porã rupi jaiko vy jaikuaa pota, ha'e joo-joo'i
rami jajoguereko aguã,
- ⁴ hi'arandu e'ỹ'i va'e kuery nhamo'arandu kuaa aguã,
kunumigue pe voi jaikuaa uka 'arandua rupi ikuai
aguã.
- ⁵ Hi'arandu va'e toendu hi'aranduve aguã,
ombo'e pyre voi toendu oikuaa porãve aguã,
- ⁶ oikuaa aguã 'arandu regua ayvu ha'e mba'emo re ombo-
joja reve ijayvua,
hi'arandu va'e kuery haxy-axyve va'e re ijayvu teĩ.
- ⁷ SENHOR renonde jajererokyjea rupi jaiko vy 'rãe
mba'emo jaikuaa.
Ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e kuery ma noenduxeĩ 'rã
hi'arandurã re ombo'ea teĩ.
- Heko vai va'e kuery ayvu rupi jaiko e'ỹ aguã*
- ⁸ Xera'y, endu ke nderu nembo'e ramo,
ejepe'a eme ndexy ijayvuague rupi reikoa gui.
- ⁹ Mba'eta ha'e nunga ndeapo porã 'rã akã regua iporã va'e
rami,
ha'e mbo'y ndeaju'y re oĩ va'e rami.
- ¹⁰ Xera'y, heko vai va'e kuery nembotavy aguã rupi ri
ijayvu rã
enhembotavy uka eme.
- ¹¹ Ha'e kuery aipoe'i 'rã: “Eju ke orerupive,
jaa nhanhemi vy,
nhama'ẽ mbegue ikuai rive'i va'e ruguy nhamoẽ
aguã.
- ¹² Ha'e kuery ma oikove reve teĩ nhamomba 'rã vyvkua py
rami,
oikove teĩ vyvra rupa py onhono porã mbyre rami
opyta aguã”, he'i 'rã.

- 13 “Iporãgue jajou 'rã opa marãgua nhanemba'erã,
 ha'e vy nhanderopy nhamonyẽ 'rã nhanemondakue.
- 14 Eju ha'vy enhemoirũ ore kuery reve,
 ha'e rami vy peteĩ'i voko jareko aguã”, he'i 'rã
 okuapy.
- 15 Xera'y, ha'e rami ijayvu ramo eiko eme ha'e kuery reve,
 neĩ epyrõ eme ha'e kuery ikuaia rupi.
- 16 Mba'eta ha'e kuery onha-onha 'rã mba'emo vai ojapo
 aguã,
 ojapura 'rã jogueravy tuguy omoẽ aguã katy.
- 17 Guyra kuery oexaa py
 nda'evei imbo'arã jajapo aguã.
- 18 Ha'e rami teĩ ha'e kuery ma nguguy ae 'rã omoẽ uka
 oma'ẽ mbeguea py,
 guekove ae oipe'a uka 'rã nhemi rupi joapo vaia py.
- 19 Ha'e rami ojoupa reixe va'e kuery ha'e javi opyta vai 'rã,
 ipy'a re oguerekopa reixea oĩ va'e ma hekove ae
 oipe'a 'rã heravy.

Arandua ijayvua

- 20 Ha'e gui 'Arandua ojapukai 'rã tape rupi,
 tetã mbyte rupi onhendu atã 'rã oikovy.
- 21 Tetã kora áry gui voi ijayvu 'rã,
 okẽ jaikea py ha'e tetã ikuai va'e rupi ijayvu 'rã po
 rami:†
- 22 “Pene'arandu e'ỹ'i va'e! Raka'e peve 'rã tu perovy'a
 pene'arandu e'ỹa?
 Pendeporojojai rei va'e, raka'e peve 'rã tu pende-
 porojojai reia rive pejou porã?
 Pene'arandu e'ỹ va'e, raka'e peve 'rã tu pejou vai
 'arandua?
- 23 Pendu pota ke xeayvu re,

† 1:21 Apy gui ma ijayvu va'e ma Arandua. Ha'e rami avi jaikuaa pota porã
 vy Nhanderuede ae ijayvua.

- mba'eta pēvy amombe'upa 'rã xepy'a re oĩ va'e,
ajapo 'rã xeayvua peikuaapa aguã rami.
- 24 Peẽ kuery xee roenoĩ teĩ napendu potai,
pendea katy akuave'ẽ ramo oikuaa pota va'e ndoikoi.
- 25 Ha'e rami 'rãgue py pendu rivepa apomongetaa,
napenduxei xeayvua.
- 26 Ha'e nunga rupi pejexavai rã xee ju 'rã rojojai.
Penemongyjearã ou rã aexa vy apuka rei 'rã peẽ
kuery re,
- 27 mba'eta penemongyjea ou 'rã yvytu atã rami,
penemombaarã ou 'rã yvytu jere rami,
ha'e penembojexavaiarã ha'e penemoingo axyarã
ovaẽ avi 'rã.
- 28 Ha'e jave py peẽ pejapukai 'rã xevy teĩ xee nambovai 'rã.
Opa rupi peẽ kuery xereka teĩ ndaxejoui 'rã,
- 29 Mba'eta 'arandua ndapeipotai rire,
SEÑHOR renonde pejererokyje aguã napemoĩxei vy.
- 30 Xee apomongeta ramo napenduxei,
pendevy xeayvu rã ndapeikuaaxei,
- 31 ha'e rami rire ma peikoague repy ae 'rã pejopy,
pejegararu 'rã penhemongetaague gui ae.
- 32 Mba'eta hi'arandu e'ỹ'i va'e kuery omanomba 'rã
ojepe'aague py,
hi'arandu e'ỹ va'e ojeupe 'Aiko porã' he'i riveague py
ae 'rã okanhymba.
- 33 Ha'e rã xeayvu oendu va'e ma oĩ atã 'rã,
ikuai porã rei 'rã mba'eve gui okyje e'ỹ re.”

2

Arandua iporã va'e re ijayvua

- 1 Xera'y, xeayvu rejopy vy,
ha'e ndejee ajapo uka va'e remoĩ ri vy,
- 2 'arandua re rejapyxaka pota vy,

- ha'e ndepy'a re mba'emo reikuaa aguã re rejerure ri vy,
- ³ xapy'a rei ne'arandurã re rejapukai vy,
ha'e rendu kuaa aguã re rejerure ete vy,
- ⁴ ne'arandurã reka reikovy vy prata oeka va'e rami,
mba'emo porã onhomi mbyre rekaa rami reka vy,
- ⁵ ha'e rami vy 'rã reikuaa SENHOR renonde rejererokyjea rupi reiko aguã,
ha'e rejou 'rã Nhanderuate reikuaa aguã.
- ⁶ Mba'eta SENHOR ae ome'ẽ 'arandurã,
ijuru gui ae ou nhane'arandurã ha'e jaikuaa aguã.
- ⁷ Heko porã va'e kuery peguarã omoĩ porã 'rã 'arandua anhetẽ ete va'e,
ha'e ramo anhetẽ rupi ikuai va'e pe oĩ 'rã mba'emo vai jokoarã.
- ⁸ Opena porã 'rã teko porã rupi ikuai va'e re,
opena 'rã Nhanderuate pegua kuery icy'a e'ỹ va'e oikoa rupi.
- ⁹ Ha'e rami vy reikuaa 'rã teko porã rupi reikoa, mba'emo re reikuaa potaa, ha'e joo-joo'i rami rejoguereko aguã.
Ha'e rami jaikoa ma tape porã meme.
- ¹⁰ Mba'eta ndepy'a re oĩ 'rã ne'arandurã,
reikuaave reikovya voi nenhe'ẽ py nembovy'ave 'rã heravy.
- ¹¹ Ha'e ramo 'arandua opena 'rã ndere,
ne'arandua ae nemoingo porã 'rã.
- ¹² Ha'e rami vy ndereraa jepe aguã tape vai rupi ikuai va'e gui,
ha'e avakue nda'eveia rupi ijayvu va'e gui,
- ¹³ teko porã gui ojepe'a vy
pytũ rupi anho ikuai va'e gui.
- ¹⁴ Ha'e kuery ma teko vai ojapo vy ovy'a rei 'rã,

- heko vai va'e kuery oexa vy anho 'rã ovy'a okuapy,
¹⁵ tape karẽ rupi ikuai vy
 oiko aguã va'ekue gui ojepe'apa va'e.
¹⁶ 'Arandua ndereraa jepe 'rã kunha itavy rei va'e gui voi,
 kunha mboae tavy reia rupi ijayvu va'e gui.
¹⁷ Ha'e nunga ma oeja 'rã kunhataĩ guive ome reve
 joguerekoa gui,
 ha'e Nhanderuete pe oiko aguã re ijayvuague gui voi
 hexaraipa 'rã.
¹⁸ Mba'eta ha'e va'e ro katy reo vy manoa katy ae 'rã reo.
 Ha'e oikoa ha'e javi ndereraa 'rã pytũ guy py manoa
 po'akaa katy.
¹⁹ Ha'e ramo ha'e va'e kunha pou vy oo va'e ma ndojevyvei
 'rã,
 ndojouvei 'rã tape tekove katy oo va'e.
²⁰ 'Arandua rupi vy reiko 'rã avakue heko porã va'e ikuai
 rupi,
 nderejavyi 'rã teko porã rupi ikuai.
²¹ Mba'eta yvy pyau ma heko porã va'e peguarã itui,
 ha'e va'e yvy re ikuai va'erã ma anhetẽ rupi oiko va'e
 kuery anho.
²² Ha'e rã opa marã heko va'e kuery ma oipe'apaa 'rã yvy
 gui,
 jokorepa va'e kuery omoẽmbaa 'rã ha'e gui.

3

SENHOR nhanhe'ẽ rendu aguã rupi nhanemo'arandua

- ¹ Xera'y, nderexarai eme xee rombo'eague re.
 Ndepy'a re emoĩ porã ke ajapo uka va'ekue.
² Mba'eta ha'e nunga ma nemoingove puku 'rã,
 ndere omoĩ retave 'rã ma'etÿa re reiko aguã.
³ Nderexarai eme mborayvu ha'e anhetẽ va'e rupi reikoa
 aguã gui.

- Ha'e rami reiko aguã emoĩ ndeaju'y re mbo'y remoĩa rami.
 Ndepy'a re embopara yvyrape re rami.
- ⁴ Ha'e rami vy reupity 'rã Nhanderuede nemboaxya, avakue voi nemboete 'rã.
- ⁵ Ndepy'a ha'e javi py ejerovia tema SENHOR re ae, ha'e rã ndee ae 'arandua re ma ejerovia eme.
- ⁶ Opa mba'e rejapoa py nema'endu'a hexe.
 Ha'e ramo ha'e oipe'a 'rã nerenonderã.
- ⁷ Enhemo'arandu eme ndee ae reikuaa rupi rive.
 Eiko tema SENHOR renonde rejererokyjea rupi, ha'e ejepe'a teko vai gui.
- ⁸ Ha'e rami reikoa ma ojapo 'rã nderete imbaraeteve aguã rami,
 nekãgue voi omokane'õgua 'rã.
- ⁹ Emboete ke SENHOR mba'emo rereko va'e py, ha'e jypy'i rejou va'ekue-'ekue reme'ëa py.
- ¹⁰ Ha'e ramo nderoguy tynyẽmba 'rã mba'emo ra'yĩgue, vinho hyru gui voi onheẽmba rei 'rã.
- ¹¹ Xera'y, endu rive eme ta'vy SENHOR nemo'arandu rã, ndekuerai eme guive ndevy ijayvu ramo,
- ¹² mba'eta SENHOR ma guembiayvu kuery pe ae 'rã ijayvu, tuu gua'y oayvu va'e pe ijayvua rami avi.*
- ¹³ Ovy'a ete 'rã ava o'arandurã ojou va'e, oikuaa aguã oupity va'ekue.
- ¹⁴ Mba'eta ha'e rami jaikoague repy ma prata gui ovareve, ouro iporãve va'e gui ovareve.
- ¹⁵ Pérola gui voi ovareve 'rã.
 Opa mba'e reipota va'e ma 'arandu gui ndovareive.
- ¹⁶ Opo oiporu kuaa regua re 'arandu oguereko nderekove ombopukuve aguã,

---

* 3:12 Hebreus 12.5-6

- ha'e rã oiporu kuaa e'ÿa re ma oĩ mba'emo porã ha'e
nemboetea aguã regua.
- 17 Ha'e va'e tape ma iporã va'e meme.
Ha'e va'e rupi jaa vy jaupity 'rã mby'a porã.
- 18 Oupity va'e pe ma yvyra tekove me'ëa hi'aĩ.
Ovy'a ete 'rã oupity va'e ha'e javi.
- 19 O'arandua rupi SENHOR yvy onhono raka'e,
oikuaapaa rupi ojapo imoiny yva.
- 20 Opa mba'e oikuaapa va'e vy yv ombovu raka'e yvy guýry
oĩague gui,
ha'e rã arai gui ma ombou yxapy.
- 21 Xera'y, emboyke eme rexaa py remoĩ va'ekue,
ereko riae ke 'arandu anhetẽ va'e reiko kuaa aguã.
- 22 Mba'eta nenhe'ẽ pe ome'ẽ 'rã tekove,
ndeaju'y re mbo'y remoĩ vy renhembojeguaa rami
avĩ.
- 23 Ha'e rami vy tape rupi reikoa rupi voi reiko porã 'rã,
renhhepyxanga e'ÿ re.
- 24 Renheno ta ma vy nderekyjei 'rã,
ha'e gui renheno ma vy reke porã 'rã.
- 25 Enhemondyi eme mba'emo oiko xapy'a teĩ,
neĩ heko vai va'e kuery mokanhyarã ou va'e gui.
- 26 Mba'eta SENHOR oĩ 'rã ndere ou va'e jokoarã,
ndepy re voi opena 'rã nembo'aa e'ÿ aguã.
- 27 Eipytyvõ e'ÿ eme ojexavai rei'i va'e kuery,
ndepo py remboja'o aguã rereko ri vy.
- 28 Xapy'a rei aÿ ma voi mba'emo rereko ri vy
aipo're eme neirũ pe: “Tereo ju, ha'e gui ko'ẽ rã ma
eju ju.
Ha'e ramo ma ame'ẽ 'rã mba'emo”, 're eme.
- 29 Enhembopy'a eme neirũ re rejapo vai aguã,
ndere ojeroviaa rupi ndero katy'i oĩ ramo.
- 30 Nda'evei joupe ndeayvu ete-ete aguã mba'eve py e'ÿ,
ndevy ojapo vai e'ÿ re.

- 31 Erovya rei eme ojerovia rei va'e,
eiko eme guive ha'e kuery ikuaia rami,
32 mba'eta SENHOR ojeguaru heko vai va'e gui,
ha'e rã heko porã va'e ma oirũ ae rami 'rã oguereko.
33 SENHOR ijayvu vaiague opyta 'rã heko vai va'e ro re,
ha'e rã heko porã va'e rekoa re ma imoingo porãarã
anho oĩ 'rã.
34 Mba'eta ha'e ojojai 'rã ojojai reia rupi ikuai va'e,
ha'e rã yvyĩgueve'i ma omboaxy 'rã.*
35 Hi'arandu va'e omboetepy 'rã ikuai,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma oxĩmba aguã rami ikuai.

4

Nhanderuete nhanemongetaa

- 1 Xera'y kuery, pendu ke penderu penembo'ea.
Pejapyxaka porã ke peikuaa porã aguã.
2 Mba'eta xee ma iporã va'e re rombo'e.
Ha'e nunga rupi penderexarai eme rombo'eague re.
3 Ha'e gui xee voi ta'y aiko va'ekue xeru ro py.
Naxembaraetei teri va'ekue, ha'i reve ipi'a peteĩ'i
va'e aiko vy.
4 Ha'e jave py xeru xembo'e vy aipoe'i:
“Emoĩ ke xeayvua ndepy'a re.
Ejapo tema ajapo uka va'e, ha'e vy 'rã reikove.
5 Emoĩ ne'arandurã ha'e mba'emo reikuaa aguã.
Nderexarai eme, ejepe'a eme guive xeayvua gui.
6 Ejepe'a eme 'arandua rupi reikoa gui. Ha'e ramo 'rãe
ndere opena porã.
Embovare ke, ha'e ramo 'rã nderepy.
7 'Arandua ma iporãve va'e ramo emoĩ ne'arandurã.
Tá, mba'emo rejoua rupi rejou avi 'rã mba'emo
reikuaa aguã.

---

* 3:34 Tiago 4.6, 1 Pedro 5.5

- ⁸ Embovare ete ke 'arandua, ha'e ramo 'rã nemboyvateve.
Remoĩ ete ramo nemoingo 'rã omboetepy.
- ⁹ Neakã re omoĩ 'rã akã regua iporãve va'e,
coroa hexakãmba va'e ome'ẽ 'rã ndevy", he'i va'ekue
xevy.
- ¹⁰ Xera'y, ejapyxaka ke, ha'e ejopy xeayvu.
Ha'e vy 'rãe reikove puku.
- ¹¹ Mba'eta xee rombo'ea ma tape 'arandua katy oo va'e
rupi reo aguã,
heko porã va'e ikuaia rupi avi reiko aguã.
- ¹² Ha'e va'e rupi reguata ramo
mba'eve rei nandejokoi 'rã reikoa rupi.
Renha teĩ nerenhepyxangai 'rã.
- ¹³ Ha'e nunga rupi emoĩ porã ete rombo'eague, nderexarai
eme.
Emoĩ atã ndejee, mba'eta ha'e va'e rupi vy 'rãe
reupity nderecoverã.
- ¹⁴ Nderepiai 'rã heko vai va'e kuery ooa katy.
Eiko eme heko vai va'e ikuaia rupi.
- ¹⁵ Ejapo eme ha'e kuery ojapo va'e.
Ejepe'a, tereo eme ha'e rupi.
Ejepekuavo mombyry rupi.
- ¹⁶ Mba'eta ha'e kuery ma mba'emo vai ojapo e'ỹa ja ndokei
'rã.
Ndokei 'rã joity e'ỹa ja.
- ¹⁷ Mba'eta ha'e kuery mbojape ho'u va'e ma teko vai anho,
ha'e vinho oy'u va'e ma ojerovia reia.
- ¹⁸ Ha'e rã heko porã va'e ikuaia ma ko'ẽ ouvy va'e rami
hexakã,
hexakã porã-porãve 'rã ovy ko'ẽmba porã peve.
- ¹⁹ Ha'e rã heko vai va'e reko ma pytũ rupi oo va'e rami.
Ha'e kuery ndoikuaai mba'e nunga re 'rã pa onhep-
yxanga aguã voi.
- ²⁰ Xera'y, endu pota xeayvua re.

- Ejapyxaka ke xee rombo'ea re.
- ²¹ Emboyke eme nderexa py rexa va'ekue.
Ndepy'a py re 'rã remoĩ.
- ²² Mba'eta oupity va'e pe ma tekove me'ëa oĩ,
ome'ë avi 'rã hete rexaĩrã.
- ²³ Opa mba'e re repenaa gui epena porãve ndepy'a re,
mba'eta ha'e py ae oĩ nderekoverã.
- ²⁴ Emombytu'u ndejuru ndeapu reiaty gui,
eipe'a ndejegui ayvu vai rupi ndeayvua.
- ²⁵ Nderexa toexa porã ovy nerenonderã ae.
Nderova ma nerenonde re ae toĩ.
- ²⁶ Eikuaa pota porã ke repyrõa re,
reikoa ha'e javi hi'yvi aguã.*
- ²⁷ Epia eme reiporu kuaa katy neĩ reiporu kuaa e'ỹa katy.
Ejoko ndepy teko vai katy oo ta ramo.

5

- Tavy reia rupi jaiko e'ỹ aguã re ijayvua*
- ¹ Xera'y, eikuaa pota ke 'arandu rupi xeayvua re.
Ejapyxaka, aikuaa va'e re xeayvu rã endu,
- ² 'arandu re reiko aguã,
ha'e reikuaa va'e rupi anho ndeayvu aguã.
- ³ Ha'e rã kunha itavy rei va'e ijayvua ma ei rami ete he'ë,
azeite gui iporãve merami teĩ
- ⁴ opaa py ma tai va'e rami 'rã haxy ndevy,
kyxe hakua haĩmbe jovai va'e rami.
- ⁵ Ipy ma manoa katy oguejy ovy,
oguata 'rã tata ogue'ỹ va'e katy.
- ⁶ Ndoikuaa potai ovy tape tekove katy oo va'e re,
ooa katy rei-rei oo va'e rupi 'rã oo oiny oikuaa e'ỹ vy.
- ⁷ Ha'e nunga rupi aỹ xera'y, ejapyxaka xeayvu re,
ejepe'a eme aipoa'egague rami reikoa gui.

---

* 4:26 Hebreus 12.13

- 8 Ejepe'a ke kunha tavy rei gui,
     neĩ hoo rokẽ katy ma voi enhemboja eme,
 9 joupe remboaxa e'ỹ aguã nemboetea aguã va'ekue,
     ha'e joayvu e'ỹ va'e pe reperde e'ỹ aguã nderekovea,
 10 reikuua e'ỹ va'e pe rive remboaxa e'ỹ aguã nemb'a'e rei-
     rei,
     ha'e remba'eapoague repy opyta e'ỹ aguã amboae
     kuery peguarã.
 11 Ha'e rami e'ỹ vy remano ta ma vy nepoaẽ 'rã rejupy,
     ndero'o ha'e nderete opave ovy ramo.
 12 Ha'e vy aipo're 'rã:
     “Mba'e re tu xee naenduxei karamboae xembo'ea rã!
     Xepy'a re namoĩxei xemongetaa ramo.
 13 Naendu potai xembo'ea kuery ijayvua,
     ndajapyxakaxei karamboae xemo'aranduxea rã.
 14 Mba'eta aỹ ma aĩ vai aguã rami aiko
     heta va'e kuery ijaty va'e oexaa py”, 're 'rã.
 15 Ha'e nunga rupi ey'u nde'ygua gui ae,
     ndevy guarã yxyry oiny va'e gui ae.*
 16 Tyrã pa oka katy rive ri ty'y renhoẽ ta nde'ygua gui,
     tetã mbyte rupi rive oxyry ovy aguã rami?
 17 Ha'e rami 'rãgue py ndevy guarã ae 'rã rereko,
     amboae kuery pe rive remboaxa va'erã e'ỹ.
 18 Toiko porã nde'ygua,
     ha'e erovy'a ke nekunumi guive remendaague va'e.
 19 Ha'e ae ndevygua toiko guaxu iporã va'e rami.
     Ikã anho erovy'a riae.
     Reikoa pukukue re erovy'a pejoayvua rupi.
 20 Xera'y, mba'e re 'rã tu renhembotavy uka kunha mboae
     pe?
     Mba'e re 'rã tu kunha mboae kã rupi reikuavã?

* 5:15 Apy ma ijayvu nhandera'yxy ae'i reve anho jajoguereko aguã re (Cântico 4.15).

- ²¹ Mba'eta nhande jaikoa ma SENHOR oexapa,
oikuaa pota 'rã jaikoa ha'e javi re.
- ²² Heko vai va'e ma mba'emo vai ojapogue py ae 'rã ho'a.
Ha'e ae ojevavyague py ojejokua uka 'rã.
- ²³ Omano 'rã ndojekoi reia py,
ho'a-o'a rei 'rã oikovy okanhy peve.

6

Jarevea re jaiko e'ỹ aguã re ijayvua

- ¹ Xera'y, xapy'a rei neirũ orevea repaga aguã rami reiko
'rã,
e'ỹ vy rexa va'ety e'ỹ reve ha'e rami aguã re pe-
jogueroayvu 'rã.
- ² Xapy'a rei rã aipo'reague py ae reiko 'rã ojokua pyre,
ndeayvua py renhembo'a uka vy.
- ³ Xera'y, ha'e rami ri ramo aỹ ma po rami 'rã reiko
reo jepe aguã, neirũ po py re'a ma rire teĩ
tereo pojava, ejerure tema einy neirũ pe.
- ⁴ Nda'evei reke ranhe aguã,
emboty eme ranhe nderexa.
- ⁵ Tereo jepe nho pota ke, guaxu e'ỹ vy guyra
imba'ejuka va'e po gui oo jepea rami.

Nhaneate'ỹ e'ỹ aguã re ijayvua

- ⁶ Ndee inhate'ỹ va'e, tereo eikuaa pota tay kuery reko re,
ha'e kuery reko re reikuaa pota vy ne'arandu nho
aguã.
- ⁷ Ha'e kuery ma ndoguerekoi nguvixa,
neĩ herekoa, neĩ imomba'epoarã.
- ⁸ Ha'e rami teĩ kuaray puku py voi ha'e kuery omoĩ porã
'rã ho'u va'erã,
nhamono'õa ára ha'e kuery voi omono'õ 'rã
guembi'urã.
- ⁹ Ndee inhate'ỹ va'e, raka'e peve tu renheno 'rã rejupy?

Raka'e peve 'rã tu reke rejupy?

¹⁰ Mba'eta “Takeve'i ju ranhe” 're vy repytu'uve tema 'rã, ha'e renhekuavã 'rã rejupy.

¹¹ Ha'e rami ae 'rã ovaẽ xapy'a nemomboriauarã imonda va'e rami, nemoĩ axyarã ou xapy'a 'rã ava guembiporu revegua rami avi.

Teko vai rupi jaiko e'ỹ aguã re ijayvua

¹² Avakue mba'everã ovare e'ỹ va'e, heko vai va'e ma opa marã rei 'rã ijayvu.

¹³ Oxapymi-pymi ha'e opy omomy-momyĩ rei 'rã okuapy, opo ombovava-vava 'rã guive nhombotavya rupi.

¹⁴ Ha'e gui ipy'a re ma ha'eve e'ỹ va'e anho 'rã oĩ, teko vai re ae 'rã onhembopy'a okuapy, ha'e joo rami e'ỹ-e'ỹ nhomoingoa re 'rã ikuai.

¹⁵ Ha'e nunga rupi imokanhyaã ou xapy'a 'rã. Ou xapy'a 'rã imopẽmbaarã, ha'e jipoi 'rã imonguer-aarã.

¹⁶ Mba'eta mboapy meme regua oiko SENHOR ndojou porã'i va'e, sete-a voi oiko onhe'ẽ py ojou vai va'erã:

¹⁷ ha'e va'e ma guexa py onhemboyvate rei va'e, oapekũ py ijapu va'e, opo py heko porã'i va'e ruguy omoẽ va'e,

¹⁸ opy'a py mba'emo vairã re rive oikuaa pota va'e, opy py mba'emo vai ojapo aguã katy ojaपुरave va'e,

¹⁹ joekokue ramigua rive ijapu vy omombe'u va'e, ha'e joegua kuery joo rami e'ỹ-e'ỹ ikuai aguã rami ojapo va'e.

Kunha mboae reve nhandetavy rei e'ỹ aguã re ijayvua

²⁰ Xera'y, nderexarai eme nderu ijayvuague re, ejepe'a eme ndexy nembo'eague rupi reikoa gui.

²¹ Emoĩ porã ke ndepy'a re,

- mbo'y ndeaju'y re remoña rami emoĩ riae ndejee.
- 22 Mba'eta ha'e va'e ayvu ma reguataa rupi nderereko 'rã,
reke jave voi opena porã 'rã ndere,
ha'e rekeague gui revy jave nemo'arandu teri 'rã.
- 23 Mba'eta ojapo uka pyre ma tataendy rami 'rã oĩ,
nhanembo'ea nhanemoexakã 'rã,
arandu rupi nhanemongetaa ma tape tekove katy oo
va'e oĩ,
- 24 ndejoko aguã kunha itavy rei va'e gui,
kunha mboae nembotavy aguã rupi ijayvu va'e gui.
- 25 Ha'e nunga iporãa rexa teĩ emoaruã rei eme,
enhembotavy uka eme oma'ẽ ngatu teĩ.
- 26 Mba'eta kunha itavy rei va'e pe ma mbovy'i 'rã opagaa
peteĩ mbojape repyrã rive,
ha'e rã omenda va'e reve itavy reia rekovia ma
guekove ae 'rã ome'ẽ.
- 27 Amongue opexo re tata oikuavã heravy ramo
ijao ndokai 'rã ri?
- 28 Ha'e rami e'ỹ vy tapyĩ áry uguata vy nda'u
ipy ndokai 'rã ri?
- 29 Ha'e rami ae 'rã oirũ ra'yxy reve itavy va'e re oiko.
Hexeve itavy rei va'ekue ma ndopaga e'ỹi 'rã.
- 30 Imonda va'e minha karuai gui imonda teĩ
ndajajou vai 'rã ri ty'y?
- 31 Mba'eta ha'e nunga ojoua ri vy sete-kue áryve 'rã
ombopagaa.
Ngoo py oguereko va'ekue ha'e javi ome'ẽmba 'rã.
- 32 Ha'e rã kunha mboae reve itavy rei va'e ma na'inhakã
porãvei ae.
Ha'e rami ikuai va'e ma ha'e kuery ae onhemomba
ukaxe vy.
- 33 Ha'e rire oendu 'rã oinupãmba rã oxĩmba aguã.
Raka'e rã peve ima'endu'aa riae 'rã ha'ekue re.

- ³⁴ Mba'eta ime hakate'ỹ vy ipoxy 'rãe,
 ha'e vy ombopaga aguã ára py noendui 'rã om-
 boaxya.
- ³⁵ Neĩ mba'eve ndojopyxei 'rã onhemboaxy ukaa rupi
 ome'ẽ va'e voi,
 ixupe mba'emo porã ome'ẽ reta ta teĩ.

7

Kunha itavy rei va'e re ijayvu jevyague

- ¹ Xera'y, nderexarai eme xeayvua re,
 emoĩ ndepy'a re ajapo uka va'e.
- ² Ejapo ke ajapo uka va'e, ha'e vy 'rã reikove.
 Ndejee emoĩ atã xeguigua lei, nderexa ra'yĩ huũa'i re
 repenaa rami.
- ³ Emoĩ ke xee rombo'ea nekuã regua rami,
 ndepy'apy re emoĩ, vyvrape re remboparaa rami.
- ⁴ 'Arandua pe ma aipo'ere: “Xereindy ae'i”,
 ha'e mba'emo reikuaa aguã pe ma “Xeretarã ae'i”
 'ere.
- ⁵ Mba'eta ha'e nunga ndejoko 'rã kunha mboae gui,
 kunha itavy reia rupi ijayvu va'e gui.
- ⁶ Ha'e gui xero re janela yvate oĩ gui,
 janela joko pa'ũ rupi ama'ẽ ainy vy
- ⁷ aexa reta karamboae hi'arandu e'ỹ va'e.
 Ha'e va'e kunumigue aexa va'e mbyte py
 peteĩ aexa avi hi'arandu e'ỹ ete va'e.
- ⁸ Ha'e va'e ma peteĩ tape'i rupi oo oiny,
 kunha tavy rei va'e ro rexei'i rupi.
 Ha'e vy hoo via rupi ae oo
- ⁹ ka'aru'i, kuaray oike ramo'i jave,
 pytũ ho'a jave.
- ¹⁰ Ha'e gui ma ha'e va'e kunha oẽ ovaexĩ aguã.
 itavy rei va'e ao py onhemonde ouvvy,

- ombotavy aguã re onhembopy'aa rupi.
- 11 Itavy aguã re anho 'rã ipy'a va'e,
ndopytai 'rã guive ngoo py, ndopyta kuaai rei 'rã.
- 12 Amongue py tape pia rupi 'rã hekony,
amongue py ma tetã mbyte rupi 'rã oo,
opa rupi oma'ẽ 'rã oikovy nhoarõa rupi.
- 13 Ha'e gui ma kunumi va'e re onhemboja vy oayvu.
Ha'e vy oma'ẽ tavy rei reve aipoe'i ixupe:
- 14 “Tembi'u areko ja'u aguã, ange amboaxa va'ekue regua.
Ange ajapopa ma kuri anhemboayvuague.
- 15 Ha'e rami vy aju ainy roeka vy.
Ha'e vy aỹ ma rovaexĩ ma.
- 16 Ha'e gui xerupa ma anhovãmba ma voi
ajukue iporãve va'e Egito guigua py.
- 17 Xerupa amoeakuãmba ma avi mirra py,
aloés ha'e cinamomo py guive.
- 18 Jaa ke, jajoayvua py nhaĩ pytũ mbukukue re.
Javy'a vaipa 'rã jajoayvua rupi anho.
- 19 Ha'e gui xeme ma noĩ xero py.
Mombyry ete rupi uguata oikovy.
- 20 Peráta heta ogueraa ovoko py.
Raka'eve rã jaxy inhypytũ jave mae ma ou ju 'rã”,
he'i.
- 21 Ha'e rami vy kunha va'e ijayvu porã kuaa vy ombotavy
ete,
oayvu kuaa rupi ojopy heravy aguã.
- 22 Ha'e ramo kunumi va'e ma are'ỹ'i re oo oiny hexeve,
vaka ojukaa aguã katy oo va'e rami,
ha'e rami e'ỹ vy guaxu nhuã oĩa katy onha ovy va'e
rami,
- 23 ipy'a rupi hu'y onhyvõ peve,
ha'e rami e'ỹ vy guyra'i mondepi katy oveve ovy va'e
rami,
ha'e py omano aguã oikuaa e'ỹ vy.

- ²⁴ Aỹ ma xera'y, ejapyxaka porã ke,
eikuaa pota porã xeyvua re.
- ²⁵ Neĩ ndepy'a eme ha'e va'e nunga kunha reve rejereraa
uka aguã,
enhemokanhy uka eme oikoa rupi reoa py.
- ²⁶ Mba'eta ha'e nunga heta ma oity avakue, ombojexavai
guive.
Mbovy e'ỹ ma omano ikáuxa.
- ²⁷ Ha'e va'e ro via ma yvyra rupa katy nhandereraa va'e,
nhandereroguejy 'rã heravy manoa katy.

8

Arandua opa mba'e gui iporãve va'ea re ijayvua

- ¹ Arandua voi nda'u ndojapukai avi 'rã ri?
Ha'e rami vy nanhanerenoĩ 'rã ri ty'y mba'emo kuaa
ukaa rupi?
- ² Mba'eta oĩ 'rã yvyty yvateve va'e áry,
tape yvýry, tape pia rexei rupi guive,
- ³ tetã kora rokẽ py nhavaẽ'i javya py,
okẽ py ojapukai 'rã oiny.
- ⁴ Ha'e vy aipoe'i 'rã: “Xee voi aĩ peẽ avakue roenoĩ ainya
py,
xeyvuu ainy avakue ha'e javi pe.
- ⁵ Ha'e gui pene'arandu e'ỹ'i va'e,
peikuaa pota ke peiko kuaa aguã re.
Peẽ hi'arandu e'ỹ va'e, peikuaa ke 'arandua.
- ⁶ Mba'emo iporã va'e re xeyvuu rã pendu pota ke.
Xeyvuu 'rã ha'evea rami anho.
- ⁷ Mba'eta xeyvua ma anhetẽ meme,
ha'e rã apu gui ma xee ajeguaru.
- ⁸ Xee aipoa'ea ma anhetẽ ete va'e meme.
Xeyvua re ma peteĩve henda py noĩ nhombo-
tavyarã, neĩ opa marã nhomoingarã.

- ⁹ Oendu kuaa va'e pe ma anhetẽ va'e meme,
 ha'eve va'e meme oikuaa aguã oupity va'e pe.
- ¹⁰ Prata 'rãgue py pejopy ke rombo'ea,
 ouro oiporavo pyre 'rãgue py pejopy mba'emo
 aikuaa uka va'e.
- ¹¹ Mba'eta 'arandua ma ita ovareve va'e gui iporãve va'e,
 opa mba'e peipotaa gui ha'eveve.
- ¹² Xee 'Arandua ma peiko kuaa aguã rupi aĩ.
 Xee areko va'e ma peikuaa aguã ha'e penemonge-
 taarã.
- ¹³ SENHOR renonde ojererokyjea rupi oiko va'e ma ojou vai
 'rã teko vai.
 Ha'e gui xee ajou vai va'e ma nhemboyvate reia, jejou
 porã reia,
 teko vai rupi ikuaia ha'e opa marã ayvua.
- ¹⁴ Xegui ae 'rã pendu penemongetaa ha'e 'arandua anhetẽ
 ete va'e.
 Xee ma peikuaa porã aguã ae aĩ, ha'e penem-
 bopo'akaarã.
- ¹⁵ Xegui ae huvixave kuery opena kuaa,
 ha'e huvixa ikuai va'e anhetẽ rupi 'rã ijayvu kuaa.
- ¹⁶ Xegui ma joguerekoa kuery opena kuaa 'rã,
 yvatekueve ha'e nhomboayvua kuery ha'e javi.
- ¹⁷ Xee ma ayvu 'rã xerayvu va'e kuery,
 ha'e xereka va'e ma xejou 'rã.
- ¹⁸ Xereve vy 'rã pejou mba'emo porã, ha'e omboetepy
 peiko,
 mba'emo porã ivaipa va'erã e'ỹ ha'e teko porã 'rã
 pejou.
- ¹⁹ Mba'emo xee areko va'e ma ouro gui ovareve ete, ouro
 oiky'a'o pyre
 ha'e prata oiporavo pyre gui ha'eveve va'e.
- ²⁰ Xee ma tape teko porã rupi anho aiko va'e,

tape joguereko kuaa aguã oĩa va'e mbyte rupi aguata
va'e,
21 ha'e rami vy xerayvu va'e kuery pe ame'ẽ aguã iporã
va'e,
ha'e kuery ro amonyẽ aguã iporã va'e anho.

Jypy'i guive 'Arandu oikoague re ijayvua

- 22 SENHOR mba'emo omoingo ppy'i guive xee ma voi
xerereko,
guembiapo ymavegua ojapo e'ỹ mbove ma voi.
23 Yma voi xemoĩ, jypy'i ete guive,
yvy onhono e'ỹ mbove.
24 Ye'ẽ oiko e'ỹ mbove voi xee aiko ae ma va'ekue,
yvu ndoikoi teri reve.
25 Yvyty onhono e'ỹ mbove,
yvy'ã hendarã py omoĩ e'ỹ mbove xee aiko ae ma
va'ekue.
26 Ha'e va'e jave py ma yvy ha'e nhuũndy nomoingoi teri,
neĩ yvy ku'i nomboypy teri.
27 Ha'e gui yva hendarã py omoĩ jave xee aĩ ae ma,
ha'e yva apy ye'ẽ áry rupi oa'anga jave.
28 Yva re arai omoĩ jave py xee aĩ ae ma,
ye'ẽ iguy gui oẽ aguã oipe'a jave,
29 ye'ẽ remberã oa'anga jave voi
ha'e va'e rupi yy oxyry ovy e'ỹ aguã,
ha'e yvy ytarã omoĩ jave py,
30 ha'e va'e jave py ma xee aĩ ae ma hexeve, ha'e oipota
va'e apoarã.
Ko'ẽ nhavõ aĩ va'ekue ambovy'aa rupi,
henonde avy'aa rupi tema aiko.
31 Xee arovy'a va'ekue yvy tekoarã ojapo va'ekue,
avakue ra'y kuery ha'e javi guive.
32 Aỹ ma xera'y kuery, pendu ke.
Ovy'a ete 'rã xee aiko rupi oiko va'e.

- 33 Pendu ke xee rombo'ea pene'arandu aguã,
penduxe e'ỹ eme.
- 34 Ovy'a ete 'rã xenhe'ẽ rendu va'e,
ko'ẽ nhavõ xerokẽ py oĩ va'e,
xero katy aikea'i py xerarõ oiny va'e.
- 35 Mba'eta xejou va'e ojou avi 'rã tekove,
ha'e oupity 'rã SENHOR oguerovy'a aguã.
- 36 Ha'e rã xerovai ojejavy va'e ma onhe'ẽ pe ae ojapo vai.
Ha'e javi xejou vai va'e omano aguã rive
oguerovy'ave vy.”

9

Arandua ngaru ojapo va'e re ijayvua

- 1 'Arandua ojapo ngoorã,
ha'e vy omoatyrõ sete ijytarã.*
- 2 Ojuka uka mymba ngaru ojapo aguã,
oguereko katu ma vinho, ha'e gui mesa áry omoĩmba.
- 3 Ha'e rami vy guembiguai kuery omondouka
tetã yvateve va'e áry rupi nhoenoĩ aguã. Aipoe'i uka:
- 4 “Ndapeikuaai rei va'e, peikepa ke apy!” he'i uka.
Hi'arandu e'ỹ va'e kuery pe aipoe'i uka:
- 5 “Peju ke pe'u mbojape xea py,
ha'e pey'u vinho areko katupa va'ekue.
- 6 Pendekuaive eme 'arandu e'ỹa rupi, ha'e vy 'rã peiko
areve.
Tape 'arandu oĩa rupi anho peiko”, he'i uka.
- 7 Ha'e gui porojoi rei va'e kuery pe pendeayvu vy
peẽ ae pejejojai uka rei,
heko vai va'e kuery pe pendeayvu vy pejeavyky uka
rei 'rã.

---

* 9:1 Apy ma Arandua re ijayvu, hoo va'e ngaru pavẽ pe ojapo va'e re rami.

- ⁸ Nda'evei ae porojojaia pe nhandeayvu aguã, nhandevy ipoxy e'ỹ aguã.
 Ha'e rã hi'arandu va'e pe nhandeayvu ramo ma nhanderayvu 'rã.
- ⁹ Hi'arandu va'e nhambo'e ramo ma hi'aranduve 'rã, heko porã va'e nhambo'e ramo oiko kuaave 'rã ovy.
- ¹⁰ SENHOR renonde jajererokyjea rupi jaiko vy 'rãe jaupity 'arandua,
 Iky'a e'ỹ va'e jaikuaa vy 'rãe jaiko kuaa.
- ¹¹ Mba'eta xereve vy anho peiko pukuve 'rã, penerenonderã ma'et'ya amoĩ retave ramo.
- ¹² Pene'arandu ri vy pendejeupe guarã ae 'rã pejou, ha'e rã pejojojai reia py ma peẽ ae 'rã penhemoĩ vai.

Kunha hi'arandu e'ỹ va'e nhoenoĩ oinya

- ¹³ 'Arandu e'ỹa ma kunha ojejoko kuaa e'ỹ ha'e opa marã rei onhendu va'e.
 Ha'e nunga ma mba'eve ndoikuaai 'rã.
- ¹⁴ Oguapy 'rã oiny ngokẽ py, tetã yvatevea py tenda áry oĩ 'rã,
- ¹⁵ oaxa va'e-va'e ha'e omba'eapo vy oje'oi va'e pe aipoe'i aguã:
- ¹⁶ “Ndapeikuaai rei va'e, pejupa ke apy!”
 Hi'arandu e'ỹ va'e kuery pe aipoe'i 'rã:
- ¹⁷ “Yy mondakue ma yro'yxã porãve,
 ha'e mbojape nhemi rupi ja'u va'e ma heeve”, he'i.†
- ¹⁸ Ha'e rã ha'e pyguarã oenoĩ va'ekue ma ndoikuaai oĩa py manogue anho ikuaia,
 ha'e py oike va'ekue ma yvykua manoa py meme ikuai.

Heko porã ha'e heko vai va'e reko re ijayvua

Arandu regua ayvu Salomão omombe'u va'ekue

† 9:17 Apy ma ijayvu nhemi rupi jajejavya re.

10

- ¹ Ta'y kuery hi'arandu va'e ombovy'a 'rã nguú,
ha'e rã ta'y kuery hi'arandu e'ỹ va'e ma omomboriau
'rã oxy.
- ² Mba'emo jajejavya rupi jajou va'e ma mba'everã
ndovarei,
ha'e rã teko porã ma nhandereraa jepe 'rã manoa gui.
- ³ SENHOR ndoejai 'rã heko porã va'e karuai oendu oikovy
aguã,
ha'e rã heko vai va'e ma SENHOR ojoko 'rã oipotapa
rei va'e ojou e'ỹ aguã.
- ⁴ Inhate'ỹa rupi omba'eapo va'e ndojoui 'rã mba'eve,
ha'e rã ikyre'ỹa rupi omba'eapo va'e ma ojou-jouve
'rã oipota va'e.
- ⁵ Kuaray aku porã jave ta'y hi'arandu va'e omono'õ 'rã
mba'emo,
ha'e rã mba'emo omono'õa ára py oke rive va'e ma
omoxĩmba rei 'rã nguú kuery.
- ⁶ Heko porã va'e akã re oĩ 'rã imoingo porãarã,
ha'e rã heko vai va'e ma nhomoingo vai aguã rupi
anho ijayvu.
- ⁷ Heko porã va'e re nhanema'endu'aa ma nhanemoingo
porã 'rã,
ha'e rã heko vai va'e rery re nhanema'endu'aa ma
mba'emo ru'ũgue rami rive.
- ⁸ Opy'a py hi'arandu va'e omoĩ porã 'rã ojapo uka pyre,
ha'e rã o'arandua rupi e'ỹ ijayvu va'e ma oĩ vai 'rã.
- ⁹ Anhetẽ rupi ikuai va'e oĩ atã 'rã,
ha'e rã tape karẽ rupi ikuai va'e re ma oikuaa potaa
'rãe.
- ¹⁰ Nhombotavya rupi oxapymi-pymi va'e ma nhomombo-
riau va'e vy,
o'arandua rupi e'ỹ ijayvu va'e oĩ vai 'rãe.
- ¹¹ Heko porã va'e ayvu ma tekove me'ẽa ae,

- ha'e rã heko vai va'e ma jojuka aguã rupi anho ijayvu.
- 12 Mborayvu rupi e'ỹ ikuai va'e nhomopu'ãmba rei 'rã.
Ha'e rã porayvu va'e ma oja'o'i uka 'rã ojevavya ague.*
- 13 Oiko kuaa va'e ijayvu rã nhaendu vy jajou 'rã
nhane'arandurã,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma oinupãa aguã rami
ikuai.
- 14 Hi'arandu va'e omoĩ porã 'rã 'arandua,
ha'e rã heko vai va'e ma onhemokanhy uka aguã rupi
rive ijayvu.
- 15 Oguerekopa va'e ma omba'e rei-rei re oĩ atã, tetã
ikorapa va'e py rami,
ha'e rã iporiaukue'i ma ikuai axy 'rã mba'eve
ndoguerekoia py.
- 16 Heko porã va'e oikoague repy ma tekove,
ha'e rã heko vai va'e ma ojevavyague repy ae 'rã ojou.
- 17 Ombo'ea ague rami ikuai va'e ma tape tekove katy oo
va'e rupi oje'oi,
ha'e rã omongeta ague rupi e'ỹ ikuai va'e ma ha'eve
e'ỹa katy 'rã oje'oi.
- 18 Ijapu va'e ma opy'a re omoĩ 'rã joe nda'ija'eia,
joekokue omombe'u merami rive va'e ma hi'arandu
e'ỹ va'e ae.
- 19 Ijayvu reta rei va'e ojevavy 'rãe,
ha'e rã ayvu py ojevoko kuaa va'e ma oiko kuaa va'e
vy ae.
- 20 Heko porã va'e ayvu ma prata oiporavo pyre rami,
ha'e rã heko vai va'e kuraxõ ma mba'erã ndovarei.
- 21 Heko porã va'e ayvu ma teta omongaru va'e rami,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e kuery ma omanomba rive
'rã, ndoikuaa potaxei rive.
- 22 SENHOR nhandereroayvu porã vy ojapo jajou-jouve
aguã rami,

---

* 10:12 1 Pedro 4.8

- neĩ Peteĩve henda py nanhanemomboriaui 'rã.
- 23 Hi'arandu e'ỹ va'e oikuaa ramo opa marã rei nhandekuaia rupi merami 'rã javy'a,
ha'e rã avakue oikuaa ete va'e pe ma nhane'arandua rupi vy 'rãe javy'a.
- 24 Heko vai va'e mba'emo gui okyjea va'e ae 'rã oiko hexe,
ha'e rã heko porã va'e oarõ oikovya ma Nhanderuede ojapo 'rã ojeupity aguã rami.
- 25 Yvytu vaikue opytu'u xapy'aa rami avi heko vai va'e kuery reko voi okanhy xapy'a 'rã,
ha'e rã heko porã va'e ma oĩ atã riae 'rã.
- 26 Nhaneraĩ pe vinagre nda'evei, ha'e nhanderexa pe ma hataxĩ nda'evei,
ha'e rami ae inhate'ỹ va'e nda'evei avi ijokuaia pe.
- 27 SENHOR renonde jajererokyjea rupi vy jaikove puku 'rã,
ha'e rã heko vai va'e ikuaia ma ijapy voi 'rã.
- 28 Heko porã va'e oarõa ma ombovy'a 'rã,
ha'e rã heko vai va'e oarõa ma oaxa rive 'rã.
- 29 SENHOR guigua tape ma anhetẽ rupi ikuai va'e onhemi aguã,
ha'e rã heko vai va'e pe ma imombaarã rive oĩ.
- 30 Heko porã va'e ma raka'eve rã peve ndoityai 'rã,
ha'e rã heko vai va'e ma nomombytaai 'rã yvy re.
- 31 Heko porã va'e ayvu nhomo'aranduve 'rã,
ha'e rã ijayvu vaikue rei va'e ma omombaa 'rã.
- 32 Heko porã va'e ayvu nhombovy'a 'rã,
ha'e rã heko vai va'e ma ha'eve'ỹa rupigua re anho 'rã ijayvu.

11

- ¹ Jokorea rupi mba'emo opeja va'e gui SENHOR ojeguaru,
ha'e rã ha'evea'i rami opeja va'e ma oguerovy'a 'rã.

- 2 Jajejou porã rei rive ramo avave rei nanhanemboeteai
'rã,
teĩ nhandemo'yvyĩ'i vy ma jajou 'rã nhane'arandurã.
- 3 Heko porã va'e anhetẽ rupi ikuaia ma oguereko 'rã
ha'evea rupi,
ha'e rã anhetẽ rupi e'ỹ ikuai va'e ma anhetẽ e'ỹa ae
'rã omomba.
- 4 Nhombopagaa ára py opa mba'e jarekopa va'ekue
ndovarei 'rã mba'everã,
ha'e rã nhandereko porãa ma nhandereraa jepe 'rã
manoa gui.
- 5 Anhetẽ rupi ipy'a va'e pe ma heko porãa ae omoatyrõ 'rã
haperã,
ha'e rã heko vai va'e ma ho'apa 'rã ha'e kuery ae reko
vaia py.
- 6 Heko porã va'e oo jepe 'rã ha'e kuery ae reko porãa py,
ha'e rã jokorea rupi ikuai va'e ma ha'e kuery ae reko
vaia py 'rã ombo'aa.
- 7 Heko vai va'e omano ramo mba'emo oarõague voi opa
'rã,
heko vai va'e oarõague opa rive 'rãe.
- 8 Heko porã va'e ogueraa jepea 'rã ojexavaia gui,
ha'e gui heko vai va'e re jevy 'rã ha'e nunga ou.
- 9 Anhetẽ rupi e'ỹ ikuai va'e ma ayvu py rive oity 'rã oirũ
kuery,
ha'e rã heko porã va'e ma mba'emo oikuaa rupi oo
jepe 'rã.
- 10 Heko porã va'e ikuai porã ramo tetã pygua kuery ha'e
javi 'rã ovy'a okuapy,
ovy'a avi 'rã okuapy heko vai va'e okanhy ramo.
- 11 Heko porã va'e ogueroayvu porãa rupi tetã ha'e javi rupi
'rã ikuai porã,
ha'e rã heko vai va'e kuery ijayvua rupi ma oitya 'rã.
- 12 Oirũ pe “Mba'e vare'ỹ” he'i va'e re ma noĩ 'arandua,

- ha'e rã ava hi'arandu va'e ma okyirirĩ 'rã oikovy.
- 13 Joekokue ramigua rive omombe'u va'e onhea'ã 'rã onhomi mbyre oikuaa aguã,
ha'e rã ojeroviapy ma onhomi mbyre nomboaxai 'rã.
- 14 Joguerekoa hi'arandu va'e ndoikoi ramo avakue pavẽ 'rã ho'apa,
teĩ nhomongetaa heta ikuai ramo ma ikuai porã 'rã.
- 15 Oirũ orevea opaga aguã rami oiko va'e ojexavai 'rã,
ha'e rã ha'e rami ndoikoi va'e ma oĩ atã 'rã.
- 16 Kunha porayvu va'e ojou 'rã imboetearã,
ipo'akakueve ojou-joupavea rami avi.
- 17 Mborayvu rupi ikuai va'e ma ha'e kuery pe ae ojapo porã,
ha'e rã joapo vai rei va'e ma ha'e kuery ae onhemoĩ vai uka.
- 18 Heko vai va'e ojeupe guarã ojou va'e ma imarã va'erã,
ha'e rã teko porã rupi oiko va'e ma anhetẽ ete va'e guigua ojou 'rã oikoague repy.
- 19 Heko porã va'e oo 'rãe tekove katy,
ha'e rã teko vai rupi ikuai va'e ma omano ete 'rãe.
- 20 Opy'a py opa marã ikuai va'e gui SENHOR ojeguaru ete 'rã,
ha'e rã anhetẽ rupi ikuai va'e ma oguerovy'a 'rã.
- 21 Heko vai va'e nombopagaa e'yi 'rã, jaikuaa,
ha'e rã heko porã va'e kuery regua ma oo jepe 'rã.
- 22 Ouro guigua ma poryko xĩ jeguarã oĩ ramo nda'evei.
Ha'e rami ae kunha porã re hi'arandu e'ya oĩ ramo nda'evei.
- 23 Heko porã va'e oipotaa rami vy oiko 'rã nhomoingo porãarã,
ha'e rã heko vai va'e ma mba'emo oarõ va'ekue 'rãgue py oiko 'rã imbopagaarã.
- 24 Joupe mba'emo ome'ẽ rive-rive'i va'e ojou retave 'rã heravy,

- ha'e rã nome'ẽ rivexei va'e ma oipotapa rei 'rã.
- 25 Imba'eme'ẽ porã kuaa va'e ma oiko porã 'rã,
joupe oy'u va'erã ome'ẽ va'ekue ju omboy'ua 'rãe.
- 26 Mba'emo aju nomboja'oxei va'e re ma heta va'e kuery
ijayvu vai 'rã okuapy,
ha'e rã ivendeare ma ogueroayvu porãa 'rã.
- 27 Joupe ojapo porãa rupi ikuai va'e omboetea 'rã,
ha'e rã teko vai rupi rive ikuai va'e ma ha'e kuery re
ae ju 'rã ojeapa heko vaiague.
- 28 Omba'e rei-rei re rive ojerovia va'e ho'a 'rã,
ha'e rã heko porã va'e ma ijaguyje 'rã mba'emo rogue
ipyaupaa rami.
- 29 Ngopygua kuery ndoguereko kuaai va'e ojou 'rã vyvutu
rive,
ha'e hi'arandu e'ỹ va'e ikuai 'rã hi'arandu va'e rem-
biguairã.
- 30 Heko porã va'e ma yvyra'a tekove me'ẽa rami ikuai,
tekovertã joua ma hi'arandu va'e ae vy ma 'rã.
- 31 Yvy re heko porã va'e ikuai teria ja ombopagaa 'rã.
Heko vai ha'e ojejavypa rei va'e kuery katuve ma
ombopagaa 'rã.*

12

- 1 Onhemo'arandu uka va'e ogueroavy'a 'arandua,
ha'e rã nonhemongeta ukai va'e ma hi'arandu e'ỹ
va'e ae.
- 2 Heko porã va'e oupity 'rã SENHOR omboaxya,
ha'e rã opa marã rei onhembopy'a va'e ma om-
bopaga 'rã.
- 3 Avakue ojevavy reia rupi ikuai va'e noĩ atã kuaai 'rã,
ha'e rã heko porã va'e ma ndoipe'aai 'rã.
- 4 Kunhague hi'arandu va'e ma ime ogueroavy'a 'rã,

---

* 11:31 1 Pedro 4.18

- ha'e rã oxĩmba rei aguã rami ikuai va'e ma ikãgue omou'ũmba heravy va'e rami.
- ⁵ Heko porã va'e ipy'a 'rã ha'evea rupi anho,
ha'e rã heko vai va'e ma nhombotavya rupi rive 'rã nhomongeta.
- ⁶ Heko vai va'e ayvu ma jouguy omoẽxe vy oma'ẽ mbegue va'e rami,
ha'e rã heko porã va'e ayvu ma jogueraa jepearã.
- ⁷ Heko vai va'e oitya rã noĩvei ma 'rã,
ha'e rã heko porã va'e ramymino kuery ma ikuai riaa 'rã.
- ⁸ Avakue hi'arandu va'e re ima'endu'a porãa 'rã,
ha'e rã opa marã onhembopy'a va'e ma ojou vaia 'rã.
- ⁹ Nhanhemboyvate rei teĩ karuai nhaendu jepi 'rãgue py ha'eveve nhanhemo'yvyĩ'i reve nhamba'eapo jaikovy aguã.
- ¹⁰ Heko porã va'e opena porã 'rã guymba kuery re,
ha'e rã heko vai va'e py'a re ma nhomoingo axyxea rive oĩ.
- ¹¹ Oyvy re omba'eapo va'e oguereko reta 'rã tembi'u,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e kuery ma mba'emo rive ojou aguã rupi ikuai.
- ¹² Heko vai va'e ikuai 'rã teko vairã joua rupi rive,
ha'e rã heko porã va'e ma yvyra hapo porã ha'e hi'a porã va'e rami.
- ¹³ Heko vai va'e onhembo'a uka 'rã ha'e ae ijayvua py,
ha'e rã heko porã va'e ma oo jepe 'rã ojexavai aguã gui.
- ¹⁴ Avakue ijayvu porãa rupi ojou 'rã imoingo porãarã,
peteĩ-teĩ ojou 'rã opo py ojapoague repy.
- ¹⁵ Hi'arandu e'ỹ va'e ma ojeupe ae ha'evea rami merami oiko,
ha'e rã hi'arandu va'e ma omongetaa rã ojapyxaka pota 'rã.

- 16 Hi'arandu e'ỹ va'e ma opoxya oexa uka vyvoi 'rã,
ha'e rã hi'arandu va'e ma hexe ijayvua teĩ ojejoko
kuaa 'rã.
- 17 Anhetẽ rupi ijayvu va'e ojapo ha'evea rami oikuaa potaa
aguã rami,
ha'e rã ijapu va'e ma ojapo nhombotavypaa aguã
rami.
- 18 Kyxe xĩ py rami avi ijayvuxe va'e ayvu nhomboperepa
'rã,
ha'e rã hi'arandu va'e ayvu ma moã.
- 19 Anhetẽ rupi ijayvu va'e ikuai riae 'rã,
ha'e rã ijapu va'e ma xapy'a'i guarã rive.
- 20 Heko vai va'e py'a re oĩ nhombotavy aguã rive,
ha'e rã peteĩ rami ikuai aguã re nhomongeta va'e ma
oendu 'rã ovy'aa.
- 21 Heko porã va'e re mba'emo vai ndoikoi 'rã,
ha'e rã heko vai va'e re ma imoingo axyarã rive 'rã
ou.
- 22 Ijapu va'e gui SENHOR ojeguaru,
ha'e rã anhetẽ rupi ikuai va'e ma oguerovy'a.
- 23 Hi'arandu va'e ndoikuaa ukapa rei 'rã mba'emo oikuaa
va'e,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma oexa ukapa vyvoi 'rã
o'arandu e'ỹa.
- 24 Ikyre'ỹ va'e ipo'aka 'rã joe,
ha'e rã inhate'ỹ va'e ma omomba'eapo nhea'ãa rive
'rã.
- 25 Avakue py'a re heko eta reia oĩ va'e ombojero'a rei 'rã,
ha'e rã ayvu porã'i ma ombovy'a 'rã.
- 26 Heko porã va'e oguereko 'rã heravy oirũ kuery,
ha'e rã heko vai va'e kuery ma ojavy uka 'rã tape.
- 27 Inhate'ỹ va'e ndoexyi 'rã xo'o ojuka va'ekue,
ha'e rã ikyre'ỹ va'e ma mba'emo ojou va'ekue ombo-
vare ete 'rã.

²⁸ Teko porã rupi oo va'e ojou 'rã tekove,
ha'e va'e tape rupi manoa noĩ.

13

- ¹ Ta'y hi'arandu va'e oendu pota porã 'rã tuu ombo'e rã,
ha'e rã jojojai rei va'e ma noendu potai 'rã omonge-
taa rã.
- ² Avakue ijayvu porãa rupi vy ojou 'rã iporã va'e,
ha'e rã anhetẽ rupi e'ỹ ikuai va'e ma joguero'axe vai
rive.
- ³ Ayvu py ojejoko va'e omoĩ atã 'rã guekovea,
ha'e rã ijayvu katu raxa va'e ma ha'e ae onhemoĩ vai.
- ⁴ Inhate'ỹ va'e ma mba'emo oipota rei teĩ ndojoui 'rã,
ha'e rã ikyre'ỹ va'e ma ojoupave 'rã mba'emo.
- ⁵ Heko porã va'e ndojou porãĩ 'rã apu,
ha'e rã heko vai va'e ma oxĩmba rei 'rã, ojou vaipy ae
vy.
- ⁶ Teko porã ogueraa jepe 'rã anhetẽ rupi ikuai va'e,
ha'e rã ojevavypa rei va'e ma teko vai oity 'rã.
- ⁷ Amongue ma “Arekopa” he'i va'eri mba'eve oguereko vy
e'ỹ,
ha'e rã amboae kuery ma “Xeporiau'i” he'i va'eri opa
mba'e oguereko.
- ⁸ Avakue oguerekopa va'e ome'ẽmba 'rã guekovia,
ha'e rã iporiaukue'i ma avave nomoangekoai 'rã.
- ⁹ Heko porã va'e rataendy hexakã porã 'rã,
ha'e rã heko vai va'e rataendy ma oguepa rive 'rã.*
- ¹⁰ Jajejou porã reia ma joe nhapu'ã rei aguã rive oĩ,
teĩ nhanhemongeta uka vy ma jajou 'rã 'arandu.
- ¹¹ Mba'e rei-rei jajou rive va'ekue opa rive avi 'rã,
ha'e rã nhamba'eapoa rupi jajou va'ekue ma hetave
'rã ovy.

---

* 13:9 “Hataendy” he'ia py ma tekove re ijayvu vy.

- 12 Mba'emo nharõ jaikovya ndoiko voi ramo nhandekuerai
'rã,
teĩ jaipota va'ekue ojeupity rã yvyra tekove me'ëa
rami oĩ.
- 13 Omongetaa rã noendu potai va'ekue ombopagaa 'rã,
ha'e rã ijayvua oendu vy ojererokyjea rupi ikuai va'e
pe ma ome'ëa reta 'rã.
- 14 Hi'arandu va'e nhanembo'ea ma tekoverã me'ëa,
nhuã manoa gui jaa jepe aguã.
- 15 Hi'arandu porã va'e omboetea 'rã,
ha'e rã anhetẽ rupi e'ỹ ikuai va'e reve ma nda'evei
nhandekuai aguã.
- 16 Hi'arandu va'e ha'e javi oiko kuaa 'rã,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma oexa uka 'rã o'arandu
e'ỹa.
- 17 Heko vai va'e pe mba'emo omombe'u ukaa ramo oiko
'rã mba'emo vai,
ha'e rã ojeroviapy pe ri omombe'u ukaa ramo ma
moã rami oiko.
- 18 Omongetaa rã noendu potai va'e ma iporiau ha'e
oxĩmba rei aguã rami ikuai,
ha'e rã omongetaa rã oendu porã pota va'e ma
omboetea 'rã.
- 19 Jaipota va'ekue oiko ramo javy'a 'rã nhandepy'a py,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma ojeguaru 'rã gueko vaia
gui ojepe'a va'e gui.
- 20 Hi'arandu va'e reve ikuai va'e hi'aranduve 'rã,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e reve onhemoirũ va'e ma
ojexavai rive 'rã.
- 21 Mba'emo vai oupity 'rã ojejavypa rei va'e,
ha'e rã heko porã va'e pe ma mba'emo porã anho 'rã
ome'ëa.
- 22 Avakue heko porã va'e ma gua'y ra'y kuery pe 'rã oeja
omba'e rei-reikue,

ha'e rã ojejavypa rei va'e mba'e rei-reikue ma heko porã va'e peguarã ae 'rã opyta.

²³ Iporiaukue'i ovyv omboa'eve ramo'iague py opa mba'e hi'a porã 'rã,

ha'e rã teko porã rupigua ndoikoi ramo oipe'apaa 'rã.

²⁴ Gua'y kuery noinupã potai va'e ma ndoayvui vy, ha'e rã oayvu vy are e'ỹ re omo'arandu pota 'rã.

²⁵ Heko porã va'e oguereko reta 'rã ho'u va'erã, ha'e rã heko vai va'e ma oendu 'rã karuai.

14

¹ Kunha hi'arandu va'e ojapo porã 'rã ngoorã, ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma opo py ae ngoo ombo-vaipave 'rã heravy.

² Heko porã va'e ma SENHOR renonde ojererokyjea rupi 'rã ikuai,

ha'e rã tape vai rupi ikuai va'e ma omboete e'ỹ va'e.

³ Hi'arandu e'ỹ va'e oiko axy 'rã ojejou porã reia rupi ijayvugue py,

ha'e rã hi'arandu va'e ma ijayvu porãague py oo jepe 'rã.

⁴ Toro ra'y omba'eapo va'e ndoikoi rã mba'emo ra'yĩ mboapy'i ae 'rã jareko nhamoĩ porãaty py,

ha'e rã toro ra'y ovare va'e jareko vy nhamono'õ retave 'rã.

⁵ Anhetẽ rupi joeko mombe'ua nda'ijapui 'rã,

ha'e rã anhetẽ rupi e'ỹ nhomombe'u va'e ma opa mba'e py 'rã ijapu.

⁶ Jojojai rei va'e o'arandurã oeka teĩ ndojoui 'rã,

ha'e rã hi'arandu va'e pe ma ndaxyi 'rã mba'emo oikuaa aguã.

⁷ Ejepe'a ke avakue hi'arandu e'ỹ va'ea gui,

mba'eta ha'e kuery ijayvu teĩ peteĩve henda py ndereikuaa porã 'rã.

- ⁸ Hi'arandu va'e oexa uka o'arandua ojee ae oikuaa potaa py,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma ijarakuaa e'ỹa py ojekore.
- ⁹ Hi'arandu e'ỹ va'e ojejavy teĩ “Mba'e'ỹ” he'i rive 'rã,
ha'e rã heko porã va'e ma joayvua rupi 'rã ikuai.
- ¹⁰ Nhandepy'a re nda'eveia oĩ va'e nhande ae 'rã nhaendu,
ha'e javy'aa voi ndajaexa uka kuaai 'rã jaexa va'ety e'ỹ pe.
- ¹¹ Heko vai va'e kuery ro ombovaipaa 'rã,
ha'e rã heko porã va'e roguy rupi ma ipotypa 'rã.
- ¹² Oĩ tape jaexa rã ha'eve rei va'e merami,
ha'e rami teĩ opaa py ma nhandereraa 'rã manoa katy.
- ¹³ Nhanderory rei reve teĩ nhandepy'a py ma ndajavy'ai,
javy'aa opa ramove mboriau ju 'rã nhaendu.
- ¹⁴ Opy'a py anhetẽ rupi e'ỹ ikuai va'e ojopy 'rã ikuaiague repy ha'e javi,
heko porã va'e oiko porãague repy ojopy va'erã ramigua e'ỹ.
- ¹⁵ Hi'arandu e'ỹ va'e ma ijayvua rã oendu vy ogueroviapa rei 'rã,
ha'e rã hi'arandu va'e ma oikuaa pota 'rã oiko aguã re.
- ¹⁶ Hi'arandu va'e oikuaa pota vy ojepe'a 'rã mba'emo vai gui,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma ivai vyvoi 'rã ojee ae rive ojerovia vy.
- ¹⁷ Ipoxy rei rive va'e opa marã 'rã ikuai,
avakue joapo vai rei va'e re nda'ija'eai 'rãe.
- ¹⁸ Hi'arandu e'ỹ va'e ma 'arandu rupi e'ỹ 'rã ikuai,
ha'e rã hi'arandu va'e ma oiko kuaa-a py ijegua.
- ¹⁹ Heko vai va'e guenapy'ã re 'rã oĩ heko porã va'e renonde,

anhetẽ rupi e'ỹ oiko va'e ojerure 'rã oiny heko porã
va'e rokẽ py.

²⁰ Iporiaukue'i re hoo katy'igua kuery ae voi nda'ija'ei 'rã,
ha'e rã oguerেকopa va'e ma irũ reta 'rã.

²¹ Ngoo katy'i rupi ikuai va'e re ija'e'ỹ va'e ojejavy,
ha'e rã iporiaukue'i mboaxya ma ovy'a 'rã.

²² Mba'emo vairã rupi rive onhembopy'a va'e ndojejavyi
'rã teve?

Ha'e rã iporã re nhandembopy'a ramo nhander-
ayvua ha'e ojerovaa 'rã nhandere.

²³ Nhamba'eapoa ha'e javi rupi jajou retave 'rã,
teĩ nhandeayvu katu rivea py ma nhandeporiauve
rive 'rã.

²⁴ Hi'arandu va'e mba'e rei-rei retaa ijegua 'rã,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e pegua ma nda'ijarakuaai
reia.

²⁵ Anhetẽ va'e rupi joeko mombe'ua ma ogueraa jepe 'rã
joekove,

ha'e rã ijapu rei va'e ma nhombotavypa rive 'rã.

²⁶ SENHOR renonde jajererokyjea rupi vy jajou nhandemi
aguã imbarate va'e,

nhandera'y kuery voi ojou 'rã onhemi aguã.

²⁷ SENHOR renonde jajererokyjea rupi vy jaupity 'rã yvu
tekove me'ẽa,

nhuã manoa py ja'a e'ỹ aguã.

²⁸ Huvixa pegua kuery heta ramo oguerovy'a 'rã,
ha'e rã oatapa ramo huvixa nda'evei rei 'rã.

²⁹ Ivai rive e'ỹ va'e ma opa mba'e py oexa uka 'rã o'arandu,
ha'e rã ipoxy rive va'e ma oguerovy'a 'rã hi'arandu
e'ỹa rive.

³⁰ Ha'eve rei'ia nhaendu vy nhanderete ha'e javi oiko porã
'rã,

ha'e rã joe nhandea'e e'ỹa py ma nhandekãgue
hu'ũmbaa rami.

- ³¹ Iporiaukue'i momboriau reia kuery ma Imoingoare re
 voi opu'ã rei,
 ha'e rã iporiaukue'i mboaxya kuery ma Nhanderuete
 mboetea rupi avi ikuai.
- ³² Heko vai va'e ho'a 'rã gueko vaia py ae,
 ha'e rã heko porã va'e ma omanoa py voi oguereko
 'rã oarõ aguã.
- ³³ Hi'arandu va'e py'a re oĩ hi'arandua,
 ha'e rã heko vai va'e py'a re oĩ va'e ma oikuaa pavẽ
 'rã.
- ³⁴ Peteĩ-teĩ regua teko porã rupi ikuai py yvateve 'rã,
 ha'e rã jejavya re anho ikuai va'e ma ojou vai pavẽ
 'rã.
- ³⁵ Huvixave oguerovy'a 'rã tembiguai kuery hi'arandu
 va'e,
 ha'e 'rã ha'eve'ỹa rami ikuai va'e ma ombopaga vaipa
 'rã.

15

- ¹ Nhambovai porã'i ramo ipoxy va'e opytu'u 'rã ipoxya
 gui,
 va'eri nhandeayvu poyi rei vy ma nhambopoxyve 'rã.
- ² Hi'arandu va'e ijayvu rã jajou porã 'rã hi'arandua,
 ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ijayvu rã jaikuaa 'rã
 nda'ijarakuaaia.
- ³ SENHOR oexa 'rã opa rupi,
 heko vai va'e ha'e heko porã va'e kuery ha'e javi re
 onhangareko oiny vy.
- ⁴ Ayvu porã ma yvyra tekove me'ëa,
 ha'e rã ayvu vaikue rei ma nhanemonguerai rive 'rã.
- ⁵ Hi'arandu e'ỹ va'e ma tuu ombo'e ta teĩ noenduxeĩ 'rã,
 ha'e rã omongetaa rã oendu va'e ma oupity 'rã
 'arandu.
- ⁶ Heko porã va'e ro py heta 'rã oĩ iporã va'e anho,

- ha'e rã heko vai va'e ma ojou 'rã ojexavai aguã rive.
- ⁷ Hi'arandu va'e ijayvua py oexa uka 'rã hi'arandua,
ha'e rã heko vai va'e ma ha'e ramigua re'ỹ ae ipy'a.
- ⁸ Heko vai va'e SENHOR pe mba'emo ome'ẽ teĩ ojeguaru
'rã,
ha'e rã heko porã va'e onhembo'ea oendu vy
oguerovy'a 'rã.
- ⁹ Heko vai va'e reko gui SENHOR ojeguaru,
ha'e rã teko porã rupi ikuai va'e ma oayvu.
- ¹⁰ Tape porã gui ojepe'a va'e ma ombopagaa raxa 'rã,
omongetaa rã noenduxei va'e omano 'rãe.
- ¹¹ Yvy manoa ha'e ikua vaikue SENHOR oikuaapa va'e vy
avakue ra'y kuery py'a re oĩ va'e katuve ma oikuaapa!
- ¹² Jojojai rei va'e ma imongetaa re nda'ija'ei 'rã,
neĩ nonhembojai 'rã hi'arandu va'e re.
- ¹³ Nhandepy'a re vy'a oĩ va'e ojapo 'rã nhanderova porã
rei aguã rami,
ha'e rã nhandeporiau reia ma nhanemonguerai reive
'rã.
- ¹⁴ Hi'arandu va'e py'a re oĩ oiko kuaaxea,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ijayvua py voi
nda'ijarakuaaive tema.
- ¹⁵ Ojexavai rei va'e ára ma nda'evei va'e meme,
ha'e rã nhandepy'a py mby'a oĩ vy ojapo 'rã nhan-
henhandu porã riae aguã rami.
- ¹⁶ Jarekopa reve nhandereko eta rei 'rãgue py
ha'eveve nhandeporiaukue'i teĩ SENHOR renonde ja-
jererokyjea rupi jaiko.
- ¹⁷ Jajoayvua rupi e'ỹ vaka ikyrave va'e ro'o mbixy ja'u
'rãgue py
ha'eveve tembi'u jaexa'i va'e tema ja'u jajoayvua
rupi.
- ¹⁸ Ivai ja rei va'e jogueropoxy rive 'rã,

- ha'e rã ivai rive e'ỹ va'e ma nhomombytu'u 'rã joguero'aa gui.
- 19 Inhate'ỹ va'e oikoa ma tape juu anho ikuaia rami, ha'e rã heko porã va'e oikoa ma tape ijoja porã va'e rami.
- 20 Ta'y hi'arandu va'e ombovy'a 'rã ngu, ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma nei oxy voi ndoayvui.
- 21 Hi'arandu e'ỹ va'e oguero'vy'a rei 'rã ijarakuaa e'ỹa, ha'e rã avakue hi'arandu va'e ma ha'evea rami 'rã ikuai.
- 22 Nhanemongetaarã ndoikoi ramo jaipota va'e voi ndoikoi avi 'rã, ha'e rã nhanemongetaa heta ikuai rã ha'eve 'rã.
- 23 Avakue ha'evea rami ombovai vy ovy'a 'rã, ayvu oĩ porã aguã rami ijayvua py.
- 24 Hi'arandu va'e tape ooa va'e ma yvate 'rã oo tekove katy, manoa katy oguejy ovy 'rãgue py.
- 25 SENHOR oitypa 'rã ojejou porã rei va'e ro, ha'e rã imeve'ỹ va'e kuery pegua ma omoĩ atã 'rã.
- 26 SENHOR ojeguaru heko vai va'e kuery onhembopy'aa gui, ha'e rã ayvu porã ma oendu vy oguero'vy'a 'rã.
- 27 Jokorea rupi ojou-joupavexe va'e ombojexavai 'rã ngoo pygua kuery, ha'e rã teko vai rekoviarã ndojopyi va'e ma oikove riae 'rã.
- 28 Heko porã va'e onhembopy'a porã ranhe 'rã ombovai kuaa aguã, ha'e rã heko vai va'e ma opa marã rei 'rã ijayvu.
- 29 Heko vai va'e ikuaia gui SENHOR mombyry oĩ, ha'e rã heko porã va'e onhembo'ea ma oendu 'rã.
- 30 Nhandererovy'aa rupi oma'ẽa ramo javy'a 'rã, ayvu porã omombe'ua rã nhaendu vy nhanekãgue rupi voi nhanembaraeteve avi 'rã.

- 31 Ha'evea rupi nhanemongetaa rã jajapyxaka vy
hi'arandu va'e kuery reve 'rã nhanhemoirũ.
- 32 Nonhemo'arandu ukai va'e ha'e ae guekove nombovarei,
ha'e rã omongetaa rã oendu pota va'e ma ojou 'rã
'arandu.
- 33 SENHOR renonde jajererokyjea rupi jaiko ramo
nhanembo'e 'rã 'arandu re,
ha'e nhanhemo'yvyĩ'i ramo nhanemboetee 'rã.

16

- 1 Nhande nhandembopy'a 'rã mba'emo jajapo aguã,
ha'e rã SENHOR gui ae 'rã ou nhambovai kuua aguã.
- 2 Nhandevy ma jaikoa ha'e javi ha'evepa rei teĩ
SENHOR oikuaa pota 'rã nhandepy'a re.
- 3 Emboaxa SENHOR po py mba'emo rejapoxe va'e,
ha'e ramo omoingo 'rã reipotaa ha'e javi.
- 4 SENHOR opa mba'e omoingo ha'e ae oipotaa rami,
heko vai va'e voi omoingo ojexavai aguã.
- 5 Opy'a py ojejou porã rei va'e gui SENHOR ojeguaru vy
nombopaga e'yi 'rãe.
- 6 Nhandomboaxya ha'e anhetẽ rupi jaiko ramo jajejavyague ojaolipaa 'rã,
SENHOR renonde jajererokyjea rupi vy jaa jepe 'rã
mba'emo vai gui.
- 7 Xapy'a rei ava oikoa SENHOR oguerovy'a vy
ojapo 'rã ngovaigua kuery reve voi irũ jevy aguã
rami.
- 8 Jarekopa rei reve teko vai rupi jaiko 'rãgue py
ha'eveve mboapy'i jareko reve teko porã rupi jaiko.
- 9 Jaiko aguã re nhande nhandembopy'a teĩ
jaguataa rupi nhanderereko va'e ma SENHOR ae.
- 10 Huvixa ijayvu 'rã oikuaapaa rupi ae.
Ha'e ramo nemboayvu rã ejavy eme ndeayvua py.

- 11 SENHOR gui ae 'rã ou ha'evea rami mba'emo japeja ha'e
nha'anga aguã,
voko py ha'evea ramigua poyia oĩ va'e ma ixuguigua
meme.
- 12 Huvixa kuery ojeguaru 'rã teko vai ha'e javi gui,
gueko porã rupi ae 'rã opena oiny.
- 13 Anhetẽ rupigua ayvu huvixa oendu vy oguerovy'a 'rã,
oayvu 'rãe anhetẽ rupi ijayvu va'e.
- 14 Huvixa ipoxya nhaendu vy jaikuaa 'rã jojuka ukaxea,
teĩ ha'e ramia gui hi'arandu va'e omombytu'u kuaa
'rã.
- 15 Huvixa ovy'a ramo jaikuaa nhomoingove ju aguã.
Iporayvua ma ára pyau py arai gui okya rami.
- 16 Ouro jajoua gui ha'eveve nhane'arandurã jajou,
prata gui ha'eveve va'e ma jaiko kuaavea.
- 17 Heko porã va'e oikoa ma teko vairã katy e'ỹ 'rã oo,
oiko aguã oikuaa pota porã va'e ma ogueraa jepe 'rã
guekove.
- 18 Jajejou porã reia ma opaa py nhanembojexavai 'rã,
ha'e nhandepy'a py nhandemboyvate reia ma nhande
reityarã oĩ.
- 19 Yvatekueve reve mba'emo jajoupa va'ekue nhamboja'o
'rãgue py
ha'eveve yvyĩgueve'i reve nhandemo'yvyĩ'i.
- 20 Ombo'ea rã ojapyxaka va'e ojou 'rã mba'emo porã,
ha'e SENHOR re ojerovia va'e ovy'a ete 'rã.
- 21 Okuraxõ py hi'arandu va'e pe “Oiko kuaa va'e” 'ea 'rã,
ha'e ijayvu porã kuaa va'e ma nhombo'e porã 'rã.
- 22 'Arandu ojou va'e pe ma tekove me'ëarã oĩ,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma opaga 'rã nda'ijarakuaai
reigague re.
- 23 Hi'arandu va'e okuraxõ py onhembo'e ranhe 'rã ijayvu
kuaa aguã,

- ha'e ramo onhe'ẽ rendu pavẽ 'rã.
- 24 Ayvu porã ma ei he'ẽa rami oĩ nhanekuraxõ re,
moã nhanderete moexaĩa rami guive.
- 25 Oĩ tape avakue oexa rã ha'eve rei va'e merami teĩ
opaa py ma manoa katy 'rã ogueraa.
- 26 Omba'eapo va'e ma nhembyayi gui ae 'rã omba'eapo,
okaruxea ae omokyre'ỹ.
- 27 Avakue vare'ỹ va'e onhea'ã 'rã okuapy teko vai re anho,
ha'e ijayvua ma tata mba'emo rapyarã.
- 28 Avakue heko vai va'e ojapo 'rã joguero'a rei aguã rami,
ijayvu rei va'e ma joe irũ porã va'ekue teĩ omomboi
'rã joegui.
- 29 Avakue ojerovia rei va'e oirũ kuery ombotavy vy
oguereko 'rã tape vai rupi.
- 30 Oxapymi rei va'e onhembopy'a 'rã oiny teko vai re,
ha'e gui onhembexu'u reve ojapo ete 'rã.
- 31 Omboetepy 'a xiĩa ma ijeguarã oĩ,
tape teko porã katy oo va'e rupi oje'oi va'e pegua ae.
- 32 Joe nhapu'ã rei aguã re jajerovia rei 'rãgue py ha'eveve
nhandevai vyvoi e'ỹa,
tetã ha'e javi re nhandepo'aka 'rãgue py ha'eveve
nhande ae jajejoko kuaa.
- 33 Xorteja jaexa teĩ
SENHOR gui meme ou jaikuaa aguã.

17

- 1 Nhandero py jajoguero'apa rei reve xo'o ja'u vaipa 'rãgue
py
ha'eveve nhandekuai rivea py peteĩ'i mbojape ja'u.
- 2 Ta'y kuery oxĩmba aguã rupi ikuai va'e gui ma tembiguai
kuery hi'arandu va'e ipo'akave 'rã,
ha'e rami vy ojopy 'rã ta'y kuery peguarã va'ekue ae.
- 3 Prata ma hi'angaarã py 'rã nhamoĩ, ha'e ouro ma tata py,

- ha'e rã nhandepy'a re oikuaa pota va'e ma SENHOR
ae.
- ⁴ Heko vai va'e ojapyxaka 'rã mba'emo vai rupi ijayvu va'e
re,
ijapu va'e oenduxe vai 'rã ayvuxe.
- ⁵ Iporiaukue'i jojai reia kuery ma Imoingoare re voi ijayvu
rei rire
jexavaia oguerovy'a rei va'e ndopaga e'ỹi 'rã.
- ⁶ Tamoĩ kuery oguerovy'a 'rã guamymino kuery,
ha'e rami ae avi ta'y kuery oguerovy'a 'rã nguu
kuery.
- ⁷ Hi'arandu e'ỹ va'e nda'ijayvu porã kuaai 'rãe,
ha'e huvixa kuery nda'evei ijapu aguã.
- ⁸ Ha'eve'ỹa rami ojapo ukaxe vy mba'emo ome'ẽ va'e
oikuaa teĩ oipota va'e rei ita ojapoa rami,
mba'eta mamõ rã oikoa py tema oipotaa oiko 'rã.
- ⁹ Amboae kuery ojejavyague ndoikuaa ukai va'e oexa uka
oayvua,
ha'e rã mba'ekue omboaxa-axa rei va'e ma ojapo 'rã
joe irũve va'ety joegui oja'o aguã rami.
- ¹⁰ Hi'arandu e'ỹ va'e cem-kue oinupãa teĩ noendui 'rã
merami,
ha'e rã hi'arandu va'e ma omongetaa rã oenduxe ete
'rã.
- ¹¹ Nanhonhe'ẽ rendui va'e kuery onhea'ã mba'emo vai re
anho.
Ha'e nunga rupi ha'e kuery rovai omboua 'rã imbo-
jexavaiarã.
- ¹² Urso gua'y'i re inharõ va'e reve nhandovaexĩa gui
nda'eveive
hi'arandu e'ỹ va'e ijarakuaa rupi e'ỹ ikuai va'e reve
nhandovaexĩ.
- ¹³ Amongue pe ojapo porãa 'rãgue py mba'emo vai re
omboekovia rire
hoo py oiko riae 'rã mba'emo vai.

- 14 Yy ombotyague gui oxyry xapy'aa rami avi jajoguero'a
ypya.
Ha'e nunga rupi ha'eveve japytu'u voi, joegui jaja'o
e'ỹ aguã.
- 15 SENHOR ndojou porã 'rã heko vai va'e omboeko porã
rivea rã,
neĩ heko porã va'e ombopaga rivea rã guive.
- 16 Hi'arandu e'ỹ va'e o'arandurã ojoguaxe vy merami
peráta oguereko opo py,
nai'arandui ae ma va'eri.
- 17 Nhaneirũ kuery nhanderayvu 'rã jaikoa jave re,
ha'e rami vy jajexavaia py onhemoingo 'rã nhanere-
tarã ae'i rami.
- 18 Avakue hi'arandu e'ỹ va'e onhemoĩ vai uka rive vy
ojea katy'igua orevea opaga aguã rami ikuai.
- 19 Joguero'a reixe vai va'e ojejavy reia rupi rive 'rã ikuai,
ha'e ngokẽ ombotuvixa va'ekue py ae 'rã ojeity uka.
- 20 Anhetẽ rupi e'ỹ ipy'a va'e ndojoui 'rã ha'eve va'e,
peteĩ rupi e'ỹ ijayvu va'e ho'a 'rã mba'emo vai py.
- 21 Ta'y hi'arandu e'ỹ va'e omomboríau 'rã nguu kuery.
Ndoiko kuaai rei va'e ru kuery ma ndovy'ai 'rã.
- 22 Nhandepy'a py vy'aa ma moã porã rami 'rã oĩ,
ha'e rã nhanenhe'ẽ py nhandekueraia oĩ vy ma
omombirupa 'rã nhanekãgue.
- 23 Heko vai va'e onhevende nhemi 'rã peráta re,
ha'eve e'ỹa ramigua rupi joguereko aguã.
- 24 Mba'emo oikuaa va'e onhea'ã 'rã hi'aranduve aguã
anho,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma yvy re mba'emo ikuai
va'e re rei 'rã oma'ẽ oikovy.
- 25 Ta'y hi'arandu e'ỹ va'e omomboríau 'rã nguu,
omonguerai rei avi 'rã hereko'iare.
- 26 Heko porã va'e nhambopaga aguã nda'evei,
huvixa nhamoingo axy reia ma ha'eve'ỹ va'e ae.

- ²⁷ Ayvu py ojejoko va'e ma hi'arandu va'e,
oiko rive'i va'e ma oiko kuaa va'e ae.
- ²⁸ Hi'arandu e'ỹ va'e teĩ okyrirĩ oiny rã jaikuaa 'rã
hi'arandua rami,
ijayvua py ojejoko va'e jaikuaa 'rã oiko kuaa va'e rami
ae.

18

- ¹ Joexaxe e'ỹ rei va'e ma ha'e kuery ae oipotaa rami rive
ikuai,
ha'e vy noenduxei 'rã 'arandu anhetẽ ete va'e.
- ² Hi'arandu e'ỹ va'e ndoikuaaxei 'rã 'arandu,
ha'e kuery ae akã gui rive 'rã ijayvu.
- ³ Teko vai oĩ ramo oĩ avi 'rã jojou vaia,
ha'e nhaxĩmba aguã rami nhandekuai ramo nan-
hanemboeteavei ma 'rã.
- ⁴ Avakue ijayvua ma yy typy va'e ramigua,
ha'e hi'arandu va'e ayvu ma yakã'i oxyry va'e rami
'rã.*
- ⁵ Nda'evei otekoavy va'ekue nhamboeko porã aguã,
neĩ heko porã'i va'e nhambopaga aguã guive.
- ⁶ Hi'arandu e'ỹ va'e ijayvua ojapo 'rã joguero'a rei aguã
rami,
onhenupã ukaa rupi merami ijayvu.
- ⁷ Hi'arandu e'ỹ va'e ayvu ma ha'e kuery ae imombaarã
rive,
ijayvua ma nhuã py inhe'ẽ mbo'aarã.
- ⁸ Ijayvuxe reia ma he'ëve va'e rami
oguejy 'rã ipy'apy katy.
- ⁹ Inhate'ỹa rupi rive omba'eapo va'e ma
mba'emo ojavyky rei va'e regua ae ikuai.
- ¹⁰ SENHOR rery ma torre imbarateve va'e,

---

* 18:4 Yy typyve va'e ramigua ayvu ma haxyve va'e (20.5). Ha'e rã yakã'i oxyry ovy va'e ramigua ayvu ma nhanembovy'a va'e.

- ha'e py heko porã va'e onhemi vy oiko porã aguã.
- 11 Oguerekopa va'e pe rã imba'e rei-rei ma tetã ikorapa va'e rami,
ha'e oikuaa rã ikora yvate va'e rami ae.
- 12 Avakue ikuai axy e'ÿa ja ojejou porã rei 'rã opy'a py,
ha'e rã onhemo'yvyĩ'i va'e ma omboetea 'rã.
- 13 Nhaendu kuaa e'ÿ re nhambovai vy
nhaxĩmba rei 'rã nhane'arandu e'ÿa py.
- 14 Avakue imba'eaxy teĩ ipy'a guaxua omombaraete 'rã,
ha'e rã onhe'ẽ py ikueraia ma noguerombaraetei 'rã.
- 15 Hi'arandu va'e opy'a re omoĩ 'rã oikuaa porãve aguã,
oapyxa rupi voi onhea'ã 'rã oikuaa aguã.
- 16 Joupe avakue mba'emo ome'ẽ 'rã tape oipe'a uka vy,
yvatekueve reve ijayvu aguã peve.
- 17 Ha'e ranhe ojepy ukaa rupi ijayvu rã ixupe “Ha'evea ramigua” ja'e ranhe 'rã,
amboae kuery ou vy omboayvu e'ÿa ja.
- 18 Nhombovake va'e kuery xorteia oexa vy opyту'upa 'rã
joupe ijayvu atãa gui,
ipo'akakueve teĩ oikuaa vyvoi 'rã.
- 19 Nhanderegua nhambopoxy rire haxy ete 'rã ha'eve vai
ju aguã,
ijayvu atãa rupi onhemboty 'rã oo ikorapa va'e rokẽ
jokoa rami.
- 20 Nhandeayvuague rami oiko ramo javy'a 'rã nhaneku-
raxõ py,
nhandeayvua ojeupity ramo jarovy'a 'rã.
- 21 Nhandeayvua py jajoapo 'rã omano, e'ÿ vy oikove aguã
rami.
Ijayvu porã kuaa va'e oiko porã 'rã.
- 22 Nhandera'yxyrã jajou vy mba'emo porã jajou,
ha'e jaupity SENHOR nhanemoingo porãa.
- 23 Iporiaukue'i ma mba'emo re ojerurea rupi 'rã ijayvu,

ha'e rã oguerekopa va'e ma ombovai atã rei 'rã.

²⁴ Avakue irũ reta va'e omokanhy tema 'rã imondovy.

Ha'e rami teĩ peteĩ oiko avi nhaneirũ nhanderegua
ae'i gui nhanderayvuve va'e.

19

¹ Nanhamboetei 'rã hi'arandu e'ỹ va'e kuery anhetẽ rupi
e'ỹ ijayvu va'e.

Ha'e rã iporiaukue'i va'eri anhetẽ rupi ikuai va'e ma
nhamboete.

² Jaikuaa porã pota e'ỹ re mba'emo jajapo aguã nda'evei,
mba'eta oikuaa pota porã e'ỹ va'e ojejavy 'rã.

³ Nhande ae 'arandu e'ỹa rupi vy jajavy 'rã tape,
va'eri SENHOR rovai ae 'rã nhandevai nhandepy'a py.

⁴ Oguerekopa rei va'e heta 'rã ojou oirũrã,
ha'e rã iporiaukue'i gui ma irũ kuery ae voi ojepe'apa
'rã.

⁵ Joekokue ramigua rive mombe'uare ma nombopagaa e'ỹi
'rã,
ha'e apu rupi ijayvu va'e voi ndoo jepei 'rã.

⁶ Mba'emo omboja'o-ja'o va'e oguerovy'a pavẽ 'rã,
mba'emo ome'ẽ rive va'e re onhemoirũ pavẽ 'rã.

⁷ Iporiaukue'i ma hexegua kuery ae'i voi ndoexaxei 'rã,
irũ kuery katuve ma ojepe'apa 'rã ixugui.
Ha'e kuery rakykue mba'emo re ojerure aguã onha
teĩ ndoupityi 'rã.

⁸ O'arandurã ojou va'e ma guekove oayvu vy ae,
mba'emo re oikuaa pota porã va'e ojou 'rã ha'eve
va'e.

⁹ Joekokue ramigua rive mombe'uare ma nombopagaa e'ỹi
'rã,
ijapu rei va'e okanhy 'rãe.

¹⁰ Hi'arandu e'ỹ va'e oguerekopa rei aguã nda'evei,

tembiguai katuve ma nda'eveive huvixa kuery re ipo'aka aguã.

- 11 Jajejokoa rupi vy nanhandevai vyvoi 'rã, nhandere ijayvu vaiague japerdoaa ma nhande-jeguarã oĩ.
- 12 Huvixa ipoxya ma guary okororõa rami, ha'e rã iporayvua ma yxapy jai rogue omoakã rami.
- 13 Ta'y kuery hi'arandu e'ỹ va'e omoximba rei 'rã nguú, ha'e ta'yxy ijayvu mbegue rei va'e ma otyky tema oiny va'e rami.
- 14 Nguú kuery gui avakue ojopy 'rã ngoorã ha'e omba'e rei-reirã, ha'e rã gua'yxyrã hi'arandu va'e ma SENHOR gui ae 'rã ojou.
- 15 Ate'ỹ gui ae nhanderopeyi riae 'rã, ha'e nhaĩ rive riae vy nhaendu 'rã karuai.
- 16 Ojapo uka pyre rami ikuai va'e ma guekove re ae onhangareko va'e, ha'e rã ojee ndoikuaa potai va'e ma omano 'rã.
- 17 Iporiaukue'i mboaxya ma SENHOR pe ae oiporuka va'e, ha'e ramo ha'e ju 'rã omboekovia joapo porãague repy.
- 18 Ha'eve teri reve emo'arandu ke ndera'y, teĩ rejuka aguã peve'ỹ ta'vy.
- 19 Ivai ja topaga ipoxy reiaque re, mba'eta ndee repy teĩ ha'ekue rami ae ju 'rã oiko.
- 20 Nemongetaa rã ejapyxaka porã ke, endu pota nembo'ea rã, hi'arandu va'e reiko aguã reikoa pukukue re.
- 21 Avakue ma opa mba'e re onhembopy'a teĩ, ha'e rã SENHOR onhembopy'aa ma oiko 'rãe.
- 22 Nhanhomboaxya rupi nhandekuai ramo nhandererovy'aa 'rã,

- ijapu rei va'e 'rãgue py oguero'vy'aave 'rã ipori-
aukue'i.
- ²³ SENHOR renonde jajererokyjea rupi vy jaupity 'rã
tekove.
Ha'e rami ikuai va'e ovy'a 'rã, ha'e kuery re ndoui 'rã
mba'emo vai.
- ²⁴ Inhate'ỹ va'e ma hy'a py opo'ẽ teĩ
ojuru katy ndoguero potai 'rã.
- ²⁵ Jojojai rei va'ekue nhambopaga ramo hi'arandu e'ỹ
va'ekue oexa vy oiko kuaa pota nho 'rã okuapy,
ha'e hi'arandu va'e nhamongeta rã oiko kuaave 'rã.
- ²⁶ Ta'y nguu ojavvyky rei, ha'e oxy omoxẽ rire ma
nomboeteavei ramo oxĩmba rei 'rã.
- ²⁷ Xera'y, nembo'ea nerendu potai ri vy
rejepe'a 'rã nemo'aranduarã va'ekue ayvu gui.
- ²⁸ Heko vai va'e joekokue omombe'ua py ombojaru rei 'rã
imboayvua,
heko vai va'e kuery teko vai re anho 'rã ijayvu.
- ²⁹ Jojojai rei va'ekue ma ombopagaa aguã rami ae ikuai,
hi'arandu e'ỹ va'e ma oinupãmbaa aguã rami ikuai.

20

- ¹ Vinho nhomoingo 'rã jojojai rei aguã rupi, iro va'e ma
nhomoingo 'rã joguero'a rei aguã rupi.
Ha'e nunga ha'e javi py ojeity uka va'e ma hi'arandu
e'ỹ va'e ae vy ma 'rã.
- ² Guary okororõa rami huvixa oexa uka 'rã opoxya.
Amongue ombopoxyve rive vy ha'e ae rekove rovai
ojejavvy.
- ³ Avakue omboetepy ojepe'a 'rã joguero'apa reia gui,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma oike 'rã ovy ijayvu ete
va'e kuery mbyte py.
- ⁴ Inhate'ỹ va'e yro'y py omba'etyrã ndoguereko katui rire
omono'õ aguã va'ekue py ndojoui 'rã mba'eve.

- ⁵ Avakue py'a re oĩ va'e ma yy typy va'e rami rive,
teĩ hi'arandu va'e ma oikuaa pota kuaa 'rã.
- ⁶ Heta 'rã iporayvua rami rive onhemombe'u,
ha'e rã ava ojeroviapy ete va'e ma mava'e 'rã tu ojou
kuaa?
- ⁷ Heko porã va'e anhetẽ rupi 'rã ikuai,
ha'e rire ta'y kuery ju ovy'a 'rã okuapy.
- ⁸ Huvixa nhomboayvuaty py uguapy va'e
oma'ẽ vy rive omomba 'rã mba'emo vai.
- ⁹ Mava'e tu ha'eve 'rã aipoe'i aguã: “Xee ae py'a aiky'a'opa
ma vy
iky'a e'ỹ va'e ju aiko ajejavyague gui” he'i aguã?
- ¹⁰ Jokorea rupigua poyia ha'e hyru mba'emo oa'ã pyrã
oiporua teĩ
mokoĩve ma SENHOR ojeguarua meme.
- ¹¹ Kyrĩgue teĩ mba'emo ojapoa jaexa vy jaikuaa 'rã
ojapo porãa, ha'e ha'evea rami pa oikoa.
- ¹² Nhandeapyyxa nhaendu aguã, ha'e nhanderexa jaexa
aguã,
SENHOR ojapo va'ekue meme.
- ¹³ Enhembopeyi pota rei eme, iporiau va'e reiko e'ỹ aguã.
Eipe'a nderexa, ha'e vy 'rãe rejou reta tembi'u.
- ¹⁴ Mba'emo ojoguaxe va'e ma ha'e nunga pe “Ovare va'e'ỹ,
ovare va'e'ỹ”, he'i 'rã.
Ha'e gui ma ojogua ma rire oguerovy'a rei 'rã.
- ¹⁵ Heta oiko ouro ha'e ita iporãve va'e,
ha'e rã 'arandu rupi ijayvu va'e ma ovareve ete va'e.
- ¹⁶ Oreve va'e rekovia opaga aguã rami amongue oiko rire
ixugui ijao oipe'aa 'rã,
oexa va'ety e'ỹ rekovia onhemoingo va'ekue gui
katuve ma oipe'aa 'rã.
- ¹⁷ Jokorepa reia rupi avakue mbojape ojou va'ekue ma hee
'rã merami,

Provérbios 20:18 50 Provérbios 20:30

- ha'e rami teĩ opaa py ma ita ra'y ku'i rami rive 'rã oĩ ijuru py.
- 18 Nhanhemongeta ukaa rupi nhandembopy'aa ma oiko porã 'rã.
Ha'e nunga rupi eikuaa pota porã ranhe joe repu'ã aguã.
- 19 Ijayvu katu raxa va'e omombe'upa 'rã nda'evei rei va'e.
Ha'e nunga rupi neirũ eme ijayvuxe rei va'e re.
- 20 Nguu ha'e oxy re ijayvu vai va'ekue rekovea ogue rive 'rã
tataendy rami pytũve etea py.
- 21 Mba'emo jajopy aguã ára ovaẽ e'ỹ re ri jajopy ramo opaa py noĩ porãi 'rã nhandevy.
- 22 “Xee ae ajepy 'rã mba'emo vai re”, 're eme.
Earõ tema SENHOR, ha'e ramo nderepy 'rã.
- 23 Jokorea rupigua poyia ma SENHOR jeguarua meme, jokorea rupi mba'emo oa'ãa ma na'iporãi.
- 24 Avakue oguataa rupi SENHOR ae 'rã oguereko.
Mba'exa tu ha'e kuery ae oikuaa 'rã tape oo aguã?
- 25 Jaikuaa pota e'ỹ re mba'emo pe “Iky'a e'ỹ va'e” ja'e vy jajekore 'rã,
nhandhemboayvupa rire mae ma nda'evei ramo 'rã.
- 26 Huvixa hi'arandu va'e oikuaa pota kuaa 'rã heko vai va'e re,
ombopaga aguã.
- 27 Nhanenhe'ẽ ma SENHOR ae omoĩ nhandemoexakãarã, nhandepy'apy rupi oĩ va'e ha'e javi oikuaa uka aguã.
- 28 Huvixa ma porayvua ha'e ojeroviapy oiko vy 'rãe oĩ atã, nhomboaxya rupi ipo'akave tema 'rã oiny.
- 29 Kunumigüe imbaraetea ma ijeguarã oĩ,
ha'e rã ikakuaa jeguaarã ma hi'a xiĩ porãa.
- 30 Nhandeai pore ojapo 'rã mba'emo vai gui iky'a e'ỹ va'e ju jaiko aguã rami,

nhanenupãa ma nhanekuraxõ õĩ porã aguã rami
ojapo.

21

- ¹ Yxyry rami huvixa py'a õĩ SENHOR po py,
mba'eta SENHOR oipotaa rupi ae 'rã oguereko.
- ² Avakue pe rã ikuaia ha'e javi ha'evea rami meme,
ha'e rami teĩ SENHOR oikuaa pota 'rã ipy'a re.
- ³ SENHOR pe mymba nham'eãa gui
oguerovy'ave 'rã nhandereko porãa ha'e ha'evea
rami jajoguerekoa.
- ⁴ Jejou porã reia ha'e opy'a py nhemboyvate reia ma
heko vai va'e kuery pe rã tataendy rami teĩ jejavya
meme.
- ⁵ Oikuaa pota porãa rupi onhembopy'a va'e ojoupa 'rã,
ha'e rã ojapura rei va'e ma iporiau 'rã.
- ⁶ Apu rupi nhanhea'ã vy mba'emo jajoupa va'ekue ma
opaa py ma mba'everã ndovarei 'rã, ha'e
nhanembo'a 'rã manoa nhuã py.
- ⁷ Heko vai va'e ma nhomoingo axyague py ae omombaa
'rã,
teko porã rupi ndoikoxei rire.
- ⁸ Ava otekoavypa rei va'e oikoa ma ikarẽ rei,
ha'e rã heko porã va'e oikoa ma hi'yvi porã.
- ⁹ Nhanderopy kunha ivai ja rei va'e reve nhaãa gui
ha'eveve 'rãgue oo apyte áry nhaã.
- ¹⁰ Heko vai va'e opy'a re omoĩ 'rã mba'emo vai anho,
neĩ nomboaxyi 'rã ngoo katy'igua voi.
- ¹¹ Jojojai rei va'ekue ombopagaa rã hi'arandu e'y va'ekue
oexa vy hi'arandu nho 'rã okuapy,
ha'e hi'arandu va'e ombo'ea rã oiko kuaave 'rã.
- ¹² Heko vai va'e ngoo py ae ojapo va'e re Heko porã ete
va'e oikuaa pota vy
omokanhymba 'rã heko vaia rupi ae.

- 13 Iporiaukue'i ojapukaia noendu potai va'ekue ma
ha'e ju ojapukai rã noendu potaai avi 'rã.
- 14 Mba'emo nhemi rupi amongue ome'ẽ rã nhomom-
bytu'u 'rã ipoxy reiague gui,
mba'emo oexaa py e'ỹ ome'ẽ rã nda'ipoxy reiavei 'rã.
- 15 Ha'evea rami jajoguereko ramo heko porã va'e kuery
ovy'a 'rã,
ha'e rã heko vai va'e kuery ma onhemondyipa rei 'rã.
- 16 Oiko kuaa rupi oikoa gui ojepe'a va'ekue ma
omanogue ikuaia py 'rã opyta oupy.
- 17 Vy'aa rive oguero vy'a va'ekue ma iporiaupa 'rã,
vinho ha'e azeite ho'uxe riae va'e ma mba'eve ndo-
jouvei 'rãe.
- 18 Heko vai va'e ome'ẽa 'rã heko porã va'e rekovia,
ha'evea rupi ikuai va'e 'rãgue py ha'eve e'ỹa rupi
ikuai va'e ojexavai aguã.
- 19 Kunha ivai rei ha'e ijayvu vaipa-ipa va'e reve nhaĩ
'rãgue py
ha'eveve peteĩ yvy tekoa e'ỹa py nhaĩ.
- 20 Hi'arandu va'e ro py oĩ 'rã imba'e rei-rei ha'e ho'u
va'erã,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma ha'e nunga mokanhym-
baarã.
- 21 Teko porã ha'e porayvua rupi ikuai va'e
ojou 'rã tekove, teko porã ha'e omboetea aguã.
- 22 Ojerovia rei va'e kuery retã kora re hi'arandu va'e ojeupi
vy
oitypa 'rã ha'e kuery onhemiaty ojeroviavea va'ekue.
- 23 Ojuru py ijayvu aguã gui ojejoko va'e ma
ojoko avi onhe'ẽ imoingo axyarã gui.
- 24 Onhemboyvatea py ojejou porã rei va'e rery ma jojojai
rei va'e.
Ha'e kuery ma ojerovia rei ha'e nda'ija'ei rei va'e ae.
- 25 Inhate'ỹ va'e omano 'rã mba'emo oikotevẽa py,

opo py nomba'eapoxei rire.

- ²⁶ Mba'emo omoaruã rei va'e ma ko'ẽ nhavõ 'rã omoaruã, ha'e rã heko porã va'e ma ome'ẽ 'rã hakate'ỹ reve'ỹ.
- ²⁷ Heko vai va'e mba'emo ome'ẽ va'e ma jeguarua meme, otekoavypa rei reve ome'ẽ rã katuve ma.
- ²⁸ Joekokue ramigua rive omombe'u va'ekue okanhy 'rã, ha'e rã mba'emo oendu porã va'ekue mombe'ua ma nombovaia kuaai 'rã.
- ²⁹ Ava heko vai va'e ma ngova re voi oexa uka 'rã ipy'a ratãa, ha'e rã heko porã va'e ma oikuaa pota 'rã oiko aguã re.
- ³⁰ SENHOR rovai rupi ma ndoikoi 'arandua, neĩ mba'emo kuaapa va'e, neĩ nhomongeta kuaa va'erã voi.
- ³¹ Joe opu'ã aguã kavaju oguereko katupaa teĩ ipo'aka aguã ma SENHOR gui ae 'rã ou.

22

- ¹ Nhanemba'e rei-rei retaa gui ovareve va'e ma nhandery re ima'endu'a porãa.
Prata ha'e ouro gui ha'eveve va'e ma nhanemboetea.
- ² Oguerekopa rei va'e ha'e iporiaukue'i ma peteĩ'i guigua meme,
mokoĩve moingoare SENHOR ae oiko.
- ³ Hi'arandu va'e mba'emo vai oexa vy onhemi 'rã, ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma oo tema 'rã ojexavai aguã katy rive.
- ⁴ SENHOR renonde jajererokyjea rupi vy nanhemo'yvyĩ'i vy
jaupity 'rã mba'emo porã, nhanemboetea aguã ha'e tekove.
- ⁵ Heko vai va'e oikoa rupi oĩ nhuã ha'e juu vaikue, ha'e rã guekovea ombovare va'e ma ha'e va'e gui mombrya rupi 'rã oo.

- 6 Pembo'e ke kyrĩgue oiko aguã re.
Ha'e rami rire tuja ma teĩ ndojepe'ai 'rã pembo'eague
gui.
- 7 Oguerekopa va'e oguereko axy 'rã iporiaukue'i,
ha'e nhomba'e oiporu va'ekue ma oiko 'rã
iporukaare rembiguai rami.
- 8 Teko vai rive omoã va'ekue omono'õ 'rã mba'emo vai ae,
ha'e vyvra py nhombojexavaiaague opa 'rã.
- 9 Akate'ỹa rupi e'ỹ ome'ẽ va'ekue omoingo porãa 'rã,
iporiaukue'i pe ho'u va'e regua ome'ẽ rire.
- 10 Pemoxẽ ke jojojai reiaty, ha'e ramo opa avi 'rã joguero'a
reiaty,
opytu'upaa 'rã nda'evei rei ha'e nanhombotei
reiaague gui.
- 11 Opy'a re teko porã anho omoĩ reve ijayvu porã kuaa va'e
ma
oiko 'rã huvixave irũ.
- 12 Hi'arandu va'e re SENHOR oma'ẽ vy omoĩ atã 'rã,
ha'e rã heko vai va'e ijayvua ma omboaxapa rive 'rã.
- 13 Inhate'ỹ va'e aipoe'i 'rã: “Guary oka py hiny,
tape rupi aa ramo xejuka 'rã”, he'i rive 'rã.
- 14 Kunha reko rei ijayvua ma vyvkua puku rami,
ha'e py ho'a 'rã SENHOR ombopaga aguã rami ikuai
va'e.
- 15 Kyrĩgue py'a re oĩ 'rã 'arandu e'ỹa,
teĩ vyvra rovi py nhamo'arandu vy jaipe'a 'rã.
- 16 Iporiaukue'i gui omba'e rei-reirã oipe'a va'e,
ha'e oguerekopa va'e pe mba'emo me'ẽa kuery ma
iporiau va'erã meme.
- Nhanembo'ea ha'e nhanemongetaa oĩa*
- 17 Ejapyxaka porã ke rendu aguã hi'arandu va'e kuery
ijayvua.
Emoĩ ndepy'a re mba'emo aikuaa uka va'e.
- 18 Mba'eta ndepy'a re remoĩ ramo nembovy'a 'rã,

- ha'e nunga ha'e javi re ndeayvu kuaa aguã.
- 19 SENHOR re rejerovia riae aguã rami
aỹ ame'ẽ ne'arandurã, ndevy ae.
- 20 Xapy'a rei nda'u ndevy namboparai ri ty'y mba'emo
iporã ete va'e re,
nhomongetaa ha'e mba'emo kuaa ukaa regua,
- 21 ndevy aikuaa uka aguã ayvu anhetẽ ete va'e,
nemondoukaare kuery rembovai porã aguã?
- 22 Nemonda eme iporiaukue'i gui, mba'eta iporiaukue'i ae
ma,
ojexavai'i va'e ekorepa rei eme guive omboayvua py.
- 23 Mba'eta ha'e va'e regua ma SENHOR ae oepy 'rã,
ha'e vy oipe'a 'rã imbojexavaiare rekove.
- 24 Neirũ eme ivai ja rei va'e re,
neĩ eiko eme avakue ojerovia rei va'e reve,
- 25 ndee avi reiko e'ỹ aguã ha'e kuery reko vaia rupi,
mba'eta ha'e ramia py rembo'a uka 'rã nderekovea.
- 26 Nda'evei ndee voi reiko aguã ha'e ae oĩ vai aguã rami
ijayvu va'e regua,
oreve va'e rekovia opaga aguã rami opyta va'e kuery
rami,
- 27 mba'eta xapy'a rei nderejoui 'rã repaga aguã.
Mba'e re 'rã tu nderupa reipe'a uka ndeguy gui?
- 28 Erova eme vvy markaarã
neramoĩ kuery yma omo'ã va'ekue.
- 29 Rexa pa avakue omba'eapo porã kuaa va'e?
Ha'e kuery ma huvixa kuery renonde 'rã omoĩa,
yvyĩgueve mbyte py e'ỹ.

23

- 1 Huvixa reve rekaru aguã nemboguapy ri ramo
eikuaa pota porã nerenonde py marã ramigua pa oĩ
va'e re.
- 2 Emboaxa peteĩ kyxe ndejyryvi re,

okaru guaxu va'e ri reiko vy.

- ³ He'uxepa rei eme tembi'u porã omoĩmba teĩ,
mba'eta tembi'u ma nembotavyarã oĩ.
- ⁴ Enhea'ã rei eme rerekopaxea rupi rive,
emoĩ eme ha'e nunga ne'arandua py.
- ⁵ Mba'emo rei re rive teve rema'ẽ riae ta?
Mba'eta anhetẽ ete nemba'e rei-rei okanhymba
vyvoi 'rã ipepo va'e rami,
taguato yvate rupi oveve ovya rami.
- ⁶ Nda'evei hakate'ỹ va'e rembi'u re rekaru aguã,
neĩ he'upaxe rei eme tembi'u porã omoĩ teĩ.
- ⁷ Mba'eta ha'e va'e oikuaa pota rei 'rã ndere, ha'e ramigua
ae vy.
Ndevy pe “He'uve ha'e ey'uve tema” he'i 'rã
teĩ opy'a py anhetẽ rupi e'ỹ oĩ ndereve.
- ⁸ Ha'e gui rembojevypa ju 'rã re'u vaipa vyvoi va'ekue,
ha'e ijayvu porãa rerovy'aague oaxapa rive 'rã.
- ⁹ Ndeayvu eme hi'arandu e'ỹ va'e kuery oendu aguã,
mba'eta oendu rivepa 'rã 'arandu rupi ndeayvua.
- ¹⁰ Perova eme yvy markaarã yma omo'ã mbyre,
neĩ peike eme ta'vy tyre'ỹ kuery yvy re,
- ¹¹ mba'eta ha'e kuery Repyarã ma imbaraete,
ha'e penderovai onhemoĩ 'rã ha'e kuery repyarã.
- ¹² Emoĩ ndepy'a re nembo'eague,
ha'e ejapyxaka ayvu mba'emo kuaa ukaa re.
- ¹³ Emo'arandu e'ỹ eme kyrĩgue.
Mba'eta yvyra rovi py reinupãa gui rive nomanoi 'rã.
- ¹⁴ Yvyra rovi'i py reinupã vy
inhe'ẽ reraa jepe 'rã omano aguã gui.
- ¹⁵ Xera'y, ndepy'a py ne'arandu ramo
xee voi xepy'a py roguerovy'a 'rã.
- ¹⁶ Ha'evea rupi ndeayvu ramo
xepy'apy re avy'a riae.

- 17 Ndepy'a py eroangeko rei eme ojevavypa rei va'e ikuaia.
Ha'e rami 'rãgue py SENHOR renonde rejererokyjea
rupi eiko ára nhavõ.
- 18 Mba'eta ha'e rami vy 'rãe nerenonde oĩ porã,
ha'e rearõ reikovya ndoaxa rivei 'rã.
- 19 Xera'y, endu ke ne'arandu aguã,
ha'e ereko nekuraxõ tape hi'yvi va'e rupi.
- 20 Enhemoirũ eme vinho gui oka'u rei va'e kuery reve,
neĩ xo'o ho'u raxa rei va'e kuery reve.
- 21 Mba'eta oy'u raxa ha'e okaru guaxu va'e ma iporiaupa
'rã,
avakue hopeyi rei va'e ijao vaikue rei 'rã okuapy.
- 22 Endu ke nderu ndere ta'y va'ekue ayvu.
Ndexy gui nderexarai rei eme guive, guaimi'ive'i ma
ovy ramo voi.
- 23 Ejogua ke anhetẽ va'e, ha'e gui emboekovia ju eme.
Ejogua avi 'arandu ha'e nembo'earã, reiko kuaa aguã.
- 24 Heko porã va'e ru ma ovy'a vaipa 'rã,
hi'arandu va'e re ta'y va'e ma oguerovy'a 'rã.
- 25 Tandererovy'a nderu ha'e ndexy,
ejapo nderereko'iare ndererovy'a aguã rami.
- 26 Xera'y, eme'ẽ xevy nekuraxõ,
ha'e nderexa toguerovy'a xee aikoa.
- 27 Mba'eta kunha itavy rei va'e ma yvykua puku va'e rami,
ha'e amboae ava ra'yxy ma yguarã ojo'o po'i'i pyre
rami.
- 28 Ha'e nunga kunha ma jojuka va'ety rami oma'ẽ mbugue
'rã oiny joe,
heta avakue ma ojapo heko vai aguã rami.
- 29 Mava'e pe 'rã tu haxypa rei?
Mava'e pe 'rã tu ipoyi ete?
Mava'e re 'rã tu joguero'aa rei?
Mava'e pe 'rã tu onhemombe'u?
Mava'e 'rã tu mba'e py e'ỹ ojejukapa rei?

- Mava'e 'rã tu hexa pytä rei va'e?
- ³⁰ Vinho oy'ua rupi tema ikuai va'e pegua ae,
oy'u va'erã omoirũ mbyre re onhea'ã va'e.
- ³¹ Ema'ẽ rive ke vinho pytä porã rei va'e re,
karo py oĩ va'e jaexa rã hexakã rei'i ha'e onheẽ porã
rei'i oiny teĩ,
- ³² va'eri opaa py ma ndexu'u 'rã mboi rami,
nekarã 'rã jai ra'y rami.
- ³³ Rexa 'rã mba'emo vaikue,
ha'e opa marã 'rã ndeayvu ndepy'a py.
- ³⁴ Renhenhandu 'rã ye'ẽ mbyte uguataa rupi onheno oupy
va'e rami,
ajukue 'y áry itui va'e rami.
- ³⁵ Ha'e vy aipo're 'rã: “Xepetea ra'e va'eri ndaxyi!
Xenupãa ra'e teĩ naendui!
Raka'e 'rã tu akuera ju?
Ay'uve ju ramo 'rãe ma ha'eve”, 're 'rã.

24

- ¹ Eroangeko rei eme avakue heko vai va'e ikuaia,
neirũ eme guive ha'e kuery re.
- ² Mba'eta ha'e kuery ma opy'a re omoĩ 'rã jojukaxe aguã,
ha'e ojuru py ijayvu 'rã teko vairã re rive.
- ³ Arandu rupi vy jajapo 'rã nhandererã,
mba'emo jaikuaa rupi nhamo'ã atã 'rã.
- ⁴ Jaiko kuaa vy 'rãe opy ja'o'i ha'e javi rupi nhamonyẽ
opa mba'e porã nhanembovy'aaarã.
- ⁵ Imbaraete va'e gui hi'arandu va'e ipo'akave,
hexã rei va'e gui oiko kuaa va'e mba'emo ojapo
kuaave 'rã.
- ⁶ Mba'eta jaikuaa pota vy 'rãe joe nhapu'ã kuaa,
nhanemongetaarã heta ikuai ramo nhandepo'aka
'rã.
- ⁷ Hi'arandu e'ỹ va'e pe haxy ete 'rã 'arandu oikuaa aguã,

- omboayvua py nombovai kuaai 'rã guive.
- ⁸ Teko vairã re rive onhembopy'a va'e pe ma
 “Nhombo'e vaikue va'e” 'ea 'rã.
- ⁹ Hi'arandu e'ÿa rupi onhembopy'aa ma jejavya meme,
 jojojai rei va'e re avakue nda'ija'ei 'rã.
- ¹⁰ Rejexavaia ára py nekangy ri vy ma
 nembaraetea ruxã'i ae.
- ¹¹ Peepy pota ke omano aguã katy heraa va'e kuery,
 peraa jepe ojukaa aguã katy ho'a-o'a jogueravy va'e.
- ¹² Xapy'a rei aipopeje 'rã: “Ndoroi kuaai va'ekue rima”,
 teĩ nhandepy'a ha'e javi Rexaa ndoexai 'rã ri ty'y?
 Nhandereko Kuaa potaa ndoikuaai 'rã ri ty'y?
 Ha'e nombopagai 'rã ty'y peteĩ-teĩ oikoague re?*
- ¹³ Xera'y, he'u ke ei, mba'eta nemoexaĩ 'rã,
 hetãgue guive, mba'eta ndejurupy rupi voi he'ẽmba
 'rã.
- ¹⁴ Ha'e rami ae avi 'arandu voi nemoingo porã 'rã nenhe'ẽ
 py.
 Ha'e va'e rejou ramo ojapo 'rã nerenonderã oĩ porã
 aguã rami,
 rearõ reikovya voi ndoaxa rivei 'rã.
- ¹⁵ Ndee heko vai va'e, nda'evei rema'ẽ mbegue aguã
 heko porã va'e ro gui nemondaxe vy.
 Embovaipa eme ha'e kuery opytu'uaty,
- ¹⁶ mba'eta heko porã va'e ma sete-kue ho'a rire teĩ opu'ã
 ju 'rã.
 Ha'e rã heko vai va'e ma jexavaia py 'rãe ho'a.
- ¹⁷ Nderovaigua ho'a ramo nda'evei revy'a rei aguã,
 onhepyxanga rã nda'evei ndepy'a py rerovy'a rei
 aguã,
- ¹⁸ ndereko SENHOR oexa vy ndojou porã'i vy
 nderovaigua gui oipe'a e'ÿ aguã opoxya.

---

 *

24:12 Mateus 16.27, Romanos 2.6

- 19 Mba'emo vai apoa kuery káuxa eiko eme nda'evei reia rupi,
neĩ eroangeko rei eme heko vai va'e ikuaia,
- 20 mba'eta heko vai va'e renonderã ma iporã va'e'ỹ,
ha'e kuery rataendy oguepa rive 'rã.
- 21 Xera'y, eiko SENHOR ha'e huvixa kuery renonde re-
jererokyjea rupi.
Enhemoirũ eme opu'ã rei va'e kuery reve,
- 22 mba'eta ha'e kuery mombaarã ou xapy'a 'rã.
SENHOR ha'e huvixa gui imoingo axyarã ou va'e tu
mava'e 'rã oikuaa?
- Hi'arandu va'e kuery 'arandu regua omombe'u va'ekue oĩa*
- 23 Pova'e ayvu voi 'arandu regua hi'arandu va'e kuery
omombe'u va'ekue.
Renhomboayvua py nda'evei peteĩ reepyvea rupi
rejoguereko aguã.
- 24 Heko vai va'e mboeko porãare re
heta va'e kuery voi ijayvu vai 'rã, amboae regua avi
nda'ija'ei 'rã okuapy.
- 25 Ha'e rã heko vai va'e mbopagaare re ma ima'endu'a
porãa 'rã,
ha'e hexe oĩ reta 'rã imoingo porãarã.
- 26 Jojuru rayvu va'e rami avi
ayvu porã rupi nhombovaia iporã.
- 27 Enhea'ã oka rupi mba'emo rejapo aguã,
ereko katupa nempa'etyrã,
ha'e gui mae ma ejapo nderorã.
- 28 Ndero katy'igua re ndeayvu rive eme mba'e py e'ỹ,
embotavy eme guive ndeayvua py.
- 29 Aipo're eme: “Ha'e va'e xere ojapo vaiague rekovia hexe
ju 'rã xee ajapo ha'ekue rami.
Peteĩ-teĩ pe amboekovia 'rã ojapo vaiague re”, 're
eme.

- ³⁰ Xee aaxa avy inhate'ỹ va'e mba'ety rupi,
ava hi'arandu e'ỹ va'e uva onhotyague rupi.
- ³¹ Ha'e vy aexa rã juuty anho itui,
pyno ojaol'ipa ma vvy,
ikora ita guigua voi ivaipa ma.
- ³² Ha'e nunga aexa vy aikuaa porã pota
vy ajopy xe'arandurã:
- ³³ Xapy'a'i rekeve jave, xapy'a'i nderopeyi vy
repytu'ua py renhekuavã jave ma
- ³⁴ ou xapy'a 'rã nemomboriauarã imonda va'e rami,
nembojexavaiarã ou 'rã ava guembiporu revegua
rami.

25

Mba'emo re ombojoja reve nhanderekombo'ea oĩa

- ¹ Po rami voi 'arandu regua ayvu Salomão omombe'u
rã Judá pygua huvixa Ezequias rembiguai kuery
ombopara va'ekue.
- ² Nhanderuede gueko ndoikuaa ukapai ramo nhamboete,
ha'e rã huvixa kuery ma mba'emo re oikuaa pota
porã ramo nhamboete.
- ³ Huvixa kuery py'a re oĩ va'e jaikuaa va'erã e'ỹ,
yva yvatea ha'e vvy guýry oĩ va'e rami avi.
- ⁴ Prata gui iky'a oĩ va'ekue oipe'aa ramo
opyta 'rã mba'emo ryrurã apoa pe.
- ⁵ Huvixa renonde gui heko vai va'e oipe'aa ramo
ipo'akaa oĩ atãve 'rã teko porã rupi anho.
- ⁶ Enhemboyvate rei eme huvixa renonde,
eĩ eme guive yvatekueve mbyte,
- ⁷ mba'eta huvixa renonde reĩ jave nemo'yvyĩ'i 'rãgue py
ha'eveve ndevy “Ejuve kyvõ katy” he'i.
Mba'emo nderexa py rexa va'ekue
- ⁸ nda'evei remombe'upa vyvoi rei aguã nemboayvua py.

- Mba'eta opaa py mba'exa 'rã tu rejapo nderovaigua nemoĩ vai ramo?
- ⁹ Eikuaa pota ha'e nungakue re ndea katy'igua reve anho'i, eikuaa uka eme oikuaa uka e'ỹ pyre,
- ¹⁰ nerenduare ijayvu rei e'ỹ aguã ndere, ha'e rexĩmbaa py reĩ vai e'ỹ aguã.
- ¹¹ Ha'eve jave ayvu nhamombe'u va'e ma maçã ouro guigua prata py ombojeguaa rami avi.
- ¹² Namixã ha'e jegua ouro ete'i gui ojapo pyre rami avi, hi'arandu va'e nhomongetaa ha'eve 'rã ojapyxaka porã va'e pe.
- ¹³ Mba'emo omono'õa ára py yro'y nhanemoro'yxãmba va'e rami avi tembiguai ojeroviapy ombovy'a 'rã imondoukaare kuery, ipatõ kuery onhe'ẽ py oguerovy'a ramo.
- ¹⁴ Mba'emo ome'ẽ aguã re ijayvu rive va'e ma arai ha'e yvytu oky vy e'ỹ va'e rami avi.
- ¹⁵ Nhandevaia rupi e'ỹ nhandeayvu ramo huvixa kuery ojapo 'rã jajerurea, nhandeayvu porã'ia ma ombovopa 'rã mba'emo kãgue voi.
- ¹⁶ Ei rejou ri vy he'u vaipa eme, re'u vaipa vy rembojevypa e'ỹ aguã.
- ¹⁷ Tereo riae eme ndero katy'i oĩ va'ea py, ndejou vai vy ndereroporiaty e'ỹ aguã.
- ¹⁸ Avakue guetarã rekokue rive mombe'ua ma nhomboguaiaty, kyxe ha'e hu'y haimbe va'e rami avi 'rã nhomomba.
- ¹⁹ Jajexavaia py ojeroviapy re'ỹ jajeroviaa ma nhanerã opẽ va'e py jakaru, e'ỹ vy nhandepy vaikue'i py jaguataa rami avi.
- ²⁰ Iporiaty'i va'e oĩa py oporaie rive reia ma

- yro'y teĩ oao omboi va'e rami,
e'ỹ vy joai py vinagre oikyty va'e rami avi.
- 21 Ndere ija'e e'ỹ va'e kuery okaruxe ramo eme'ẽ ho'u
va'erã,
ijy'uvei ramo eme'ẽ oy'u aguã,
- 22 mba'eta ha'e rami vy 'rã rejapo inhakã áry tapyĩ hexakã
va'e ramigua oendu aguã rami,*
ha'e rã ndevy pe ma SENHOR ome'ẽ 'rã mba'emo
porã.
- 23 Kuaray apu'a'ia katy gui vyty oky oguerua rami avi
nhombotavya rupi ijayvu va'e nhombopoxypa 'rãe.
- 24 Opy kunha ivai ja rei va'e reve nhaña gui
ha'eveve 'rã oo apyte áry nhaĩ.
- 25 Tekoa mombyrya guigua ayvu porã omombe'u rã
nhaendua ma
nhandey'uvei reve yro'yxã jay'ua rami avi.
- 26 Heko porã va'ekue ri heko vai va'e pe ojerereko uka va'e
ma
yvu yapo rei ha'e iky'a rei va'e rami avi.
- 27 Nhande ae rive jajejou porã reia ma
ei ja'u vaipa rã nda'eveia rami avi.
- 28 Avakue ojejoko e'ỹ va'e ma
peteĩ tetã nda'ikoravei vy oitypa pyre rami avi ikuai.

26

- 1 Hi'arandu e'ỹ va'e nda'eve ranhei nhamboete aguã,
kuaray puku py yro'y apĩ ho'aa rami,
e'ỹ vy mba'emo nhamono'õa ára py oky riae rã
nda'eveia rami avi.
- 2 Mba'e py e'ỹ joe ijayvu vaia oaxapa rive 'rã,
guyra'i ha'e mbyju'i oveve jogueravya rami avi.
- 3 Vakapi ma kavaju peguarã,

* 25:22 Apy ma ijayvu nhanderovaigua kuery oxĩmbaa oendu va'e re
(Romanos 12.20-21).

- juruxã ma mburika peguarã,
 ha'e rã yvyra rovi'i ma hi'arandu e'ỹ va'e kupe
 peguarã.
- ⁴ Hi'arandu e'ỹ va'e embovai eme 'arandu e'ỹa rupi
 ijayvuague rami,
 ha'e va'e reko rami ndee voi reiko e'ỹ aguã.
- ⁵ Hi'arandu e'ỹ va'e 'arandu e'ỹa rupi ijayvu rã rembovai
 'rãe,
 ha'e ae oikuaapa va'e rami rive onhemoingo e'ỹ aguã.
- ⁶ Hi'arandu e'ỹ va'e pe ri ayvu nhamombe'u uka vy
 jajexavai 'rã
 nhandepy rupi nhandekyxĩ, e'ỹ vy veneno jay'u
 rivea rami avi.
- ⁷ Hetyma rovaikue va'e oguata aguã nda'eveia rami avi
 arandu regua ayvu rupi hi'arandu e'ỹ va'e ijayvu
 aguã nda'evei.
- ⁸ Hi'arandu e'ỹ va'e nda'eve ranhei nhamboete aguã,
 ita hepyve va'e mba'emo vaikue reiaty py omombo
 va'e rami avi.
- ⁹ Oka'u va'e opo py juu rakãgue oguereko aguã nda'eveia
 rami avi
 arandu regua ayvu rupi hi'arandu e'ỹ va'e ijayvu
 aguã nda'evei.
- ¹⁰ Hi'arandu e'ỹ va'e ha'e otekoavy rei va'e kuery
 omba'eapo aguã ojou va'e ma
 hapa va'e nhonhyvõmbaa rami avi.
- ¹¹ Hi'arandu e'ỹ va'e ijarakuaa e'ỹague rami ae ikuai va'e
 ma
 jagua ha'e ae ombojevyague py ju oo va'e rami avi.*
- ¹² Rexa ma pa peteĩ ava ha'e ae oikuaa rami rive on-
 hemo'arandu va'e?
 Ha'e va'e gui hi'arandu e'ỹve va'ekue oikuaave 'rã.
- ¹³ Inhate'ỹ va'e ma aipoe'i:

---

* 26:11 2 Pedro 2.22

- “Peteĩ guary oiko tape rupi, peteĩ guary oĩ tape'i py”,
he'i rive 'rã.
- 14 Inhate'ỹ va'e ngupa py itui va'e ma
okẽ oĩa re ae ojevy-jevy va'e rami.
- 15 Inhate'ỹ va'e hy'a py opo'ẽ teĩ
ndogueru potai 'rã ojuru katy.
- 16 Inhate'ỹ va'e ha'e ae oikuaa rami rive
sete avakue ombovai porã kuaa va'e gui oikuaave
merami 'rã.
- 17 Jagua oaxa ovy va'e nambi re omoatã va'e ma
joe rive oikuaa pota va'e reve joo rami.
- 18 Inhakã porã e'ỹ va'e jojukaxe vy
tata ha'e hu'y omombo rive va'e rami,
- 19 ha'e rami ae ava oirũ ombotavypa rire teĩ
“Xeroryai vy rima ha'e rami ajapo”, he'i va'e.
- 20 Yxakã e'ỹ ramo tata ogue 'rã,
ha'e rami ae avi ijayvu vaikue rei va'e ndoikoia py
opytu'upa 'rã joguero'a rei va'e.
- 21 Tapyĩgue ma tapyĩrã, ha'e yxakã ma tatarã oĩa rami avi
ava ivai ja va'e ojapo 'rã joguero'a rei aguã rami.
- 22 Ijayvu vaikue rei va'e ijayvua ma
tembi'u hee va'e rami oguejy 'rã nhandepy'apy katy.
- 23 Porayvua rupi merami ijayvu va'eri ipy'a re mba'emo
vai anho oĩ va'e ma
mba'emo ryrũ yapo guigua hi'áry rupi rive prata py
onhovã mbyre rami avi.
- 24 Porayvu vy e'ỹ ijayvu porã'i merami va'e ma
opy'a re omoĩ 'rã nhombotavypa aguã rive.
- 25 Ndereve ha'e va'e ijayvu porã'i teĩ erovia eme,
mba'eta ipy'a re oĩ sete-kue otekoavy aguã.
- 26 Ha'e va'e onhenhomi 'rã ndajoayvui reia jaikuaa e'ỹ
aguã,
teĩ jaikuaa pavẽ nho 'rã.

- 27 Yvy jo'oare ho'a 'rã ha'ekue py ae,
ha'e ita mbojerea áry ae 'rã ojere.
- 28 Apu rupi rive ijayvu va'e ombojexavai 'rã hendua kuery,
anhetẽ rupi e'ỹ ijayvu va'e ma nhomoingo axy 'rãe.

27

- 1 Nda'evei ko'ẽ rã guarã rerovy'a ma voi aguã,
mba'eta ndereikuaai mba'e pa oiko 'rãa.
- 2 Tove amboae kuery tandererovy'a, ndee ae e'ỹ.
Momyry guigua tandererovy'a, ndee ae 'rãgue py.
- 3 Ita ma ipoyi va'e, ita ku'i voi voyi avi,
ha'e rami teĩ mokoĩve gui ipoyive va'e ma hi'arandu
e'ỹ va'e ipoxya rupi ijayvua.
- 4 Ivai ja rei va'e nhomoingo axy 'rã, ojerovia rei va'e voi
nhombojexavai 'rã,
ha'e rã oexa'ã vaikue rei va'e ma mava'e 'rã tu ojoko
kuaa?
- 5 Jajoayvua ndajaexa ukai 'rãgue py
ha'eveve anhetẽ ete va'e rupi nhanmongeta
porãa.
- 6 Nhandarayvu va'e nhandevy ijayvu ete teĩ ojapo porã
'rã,
ha'e rã nhandere ija'e e'ỹ va'e ma nhandejuru rayvu
teĩ jaikuaa 'rã nhanembotavy vy ria.
- 7 Hevyatã va'e ma ei retãgue omombo rive 'rã,
ha'e rã inhembyayi va'e pe ma iro va'e teĩ he'ẽ 'rã.
- 8 Ngoo gui mombyry rupi ava uguata rei oikovy va'e ma
guyra'i guaity gui mombyry oveve oikovy va'e rami
avi.
- 9 Nhaneirũ nhanemongeta porã ramo jajou porã 'rã,
azeite ha'e heakuã porã va'e nhanembovy'aa rami
avi.
- 10 Nderexarai rei eme neirũ gui, neĩ nderu irũ gui,
ha'e rã nderegua ro py ma evaẽ eme rejexavaia ára.

Mba'eta ndero katy'i oĩ va'e nepytyvõve 'rã nderegua
ae'i mombyry oĩ va'e gui.

- 11 Xera'y, ne'arandu ke. Ha'e ramo 'rãe avy'a xepy'a py,
xere ijayvu rei va'e kuery pe ambovai kuaa 'rã guive.
- 12 Hi'arandu va'e ma mba'emo vai ou rã oexa vy onhemi
'rã,
ha'e rã hi'arandu e'ỹ va'e ma oove tema vy oiko
axyve rive 'rã.
- 13 Orevea rekovia opaga aguã rami opyta va'ekue gui ijao
oipe'aa 'rã,
oexa va'ety e'ỹ rekovia onhemoingo va'ekue gui
katuve ma oipe'aa 'rã.
- 14 Aje'ive'i reve ngoo katy'igua pe oxarura atã va'e ma
ijayvu vai va'e rami rive ojeapo.
- 15 Oky vaipa oiny jave otyky tema va'e ma
kunha ivai ja rei va'e reve joo rami;
- 16 ha'e va'e nanhamokyrirĩ kuaai 'rã yvytu nanhamom-
bytu'u kuaaia rami,
ha'e azeite nhandepo py rive nanhanoẽ kuaaia rami
avi.
- 17 Ferro guigua ma ferro py ae nhaĩmbe'e,
ha'e rami ae avi avakue oirũ reve nhomombaraete.
- 18 Figo rembypy re opena porã va'e pe ha'eve 'rã hi'a gui
ho'u aguã,
ha'e opatõ re oikuaa pota porã va'ety ma omboetea
'rã.
- 19 Yy py nhanderova 'ã ojekuaa 'rã,
ha'e rami ae avi nhandepy'a re oĩ va'e ojekuaa 'rã
nhandekuaia re.
- 20 Manoa ha'e yvykua vaikue py oĩve tema 'rã,
ha'e avakue rexa voi oexapavexe tema.
- 21 Prata nhamboyku-a py, ha'e ouro tata rupa py jaiky'a'oa
rami avi,

- nhande voi nhanera'angaa 'rã nhandererovy'aa rã
nhaendua py.
- ²² Mba'emo ra'yĩ nhamongu'ia rami avi
hi'arandu e'ỹ va'e re jajeai teĩ,
ndajaipe'ai 'rã ijarakuaa e'ỹa.
- ²³ Eikuaa pota porã ke nerymba vexa'i ikuaia re,
ha'e epena porã nerymba kuery re,
- ²⁴ mba'eta mba'emo jareko va'e noĩ riaei 'rã,
huvixa po'akaa voi ndoiko riaei 'rã hamymino jevy-
jevy kuery peve.
- ²⁵ Yvyty ikuai va'e gui jai rogue reru aguã rejaya rire
hokypa ju 'rã,
- ²⁶ ha'e rire rereko 'rã vexa'i rague ndeaorã,
ha'e kavara ava gui rejou 'rã yvy repyrã.
- ²⁷ Kavara kunha gui ndoatai 'rã kamby rey'u aguã,
ndero pygua kuery ha'e javi okaru porã aguã,
nerembiguai kunhague ikuai va'e voi.

28

Arandu regua ayvu joo ramigua e'ỹ-e'ỹ oĩa

- ¹ Heko vai va'e ojava 'rã ovy oakykue monhaa e'ỹ teĩ,
ha'e rã heko porã va'e ma guary rami 'rã ipy'a guaxu.
- ² Yvy re ikuai va'e heko vai rei ramo huvixa kuery nhom-
boekovia jepi 'rã,
va'eri peteĩ hi'arandu ha'e oiko kuaa va'e oĩ vy
ojapo 'rã ikuai porã ha'e oĩ atã aguã rami.
- ³ Ava iporiaukue oirũ kuery iporiaukue'i avyky reia
omomba 'rã,
oky mba'emo aju ogueroxyrypa ha'e neĩ mba'eve
ndoejai va'e rami.
- ⁴ Lei rupi e'ỹ ikuai va'e oguerovy'a rei 'rã heko vai va'e
reko,
ha'e rã lei rupi ete ikuai va'e ma ndojou porã 'rã.

- ⁵ Avakue heko vai va'e ndoikuaai 'rã mba'e pa teko porã,
ha'e rã SENHOR oeka va'e ma oikuaapa 'rã.
- ⁶ Iporiau e'ỹ va'e teko vai rupi ikuai va'e gui
ha'eveve iporiaukue'i iky'a e'ỹa rupi ikuai va'e.
- ⁷ Lei rupi ta'y oiko va'e ma hi'arandu va'e,
ha'e rã opa marã rei ikuai va'e reve onhemoirũ va'e
ma omoxĩmba rei 'rã nguu.
- ⁸ Jokorea ha'e ojou retavexea rupi mba'emo ojouve heravy
va'e ma
iporiaukue'i mboaxya peguarã ae omono'õ.
- ⁹ Lei py oĩ va'e re ndojapyxakaxei vy oapyxa omboty
va'ekue ma
mba'emo re ojerure ára teĩ ixugui ojeguarua 'rã.
- ¹⁰ Tape vai rupi heko porã va'e reropiaare kuery ma
ha'e kuery ae ho'a 'rã vyvkua ojo'oague py,
ha'e rã anhetẽ rupi ikuai va'e ma iporã va'e anho 'rã
ojou.
- ¹¹ Avakue oguerekopa va'e ha'e kuery ae oikuaa rami
ojeupe “Hi'arandupa va'e”, he'i 'rã,
ha'e rã iporiaukue'i hi'arandu va'e ma oikuaa pota
kuaa 'rã.
- ¹² Heko porã va'e ipo'aka ramo ovy'a pavẽ 'rã,
ha'e rã heko vai va'e ipo'akave ramo ma avakue
onhemimba 'rã.
- ¹³ Ojevavyague onhomi va'e ndoiko porãi 'rã,
ha'e rã ojevavyague omombe'u ha'e oejapa va'e ma
oupity 'rã omboaxya aguã.
- ¹⁴ Ovy'a ete 'rã Nhanderuete renonde ojererokyjea rupi oĩ
atã va'e,
ha'e rã inhakã ratã va'e ma ho'a 'rã teko vai py.
- ¹⁵ Heko vai va'e guetarã kuery iporiaukue'i va'e re ipo'aka
va'e ma
guary okororõ, e'ỹ vy urso joguero'a va'e rami avi.
- ¹⁶ Huvixa hi'arandu e'ỹ va'e nhombojexavaive rive 'rã,

Provérbios 28:17 70 Provérbios 28:28

- ha'e rã akate'ỹ reia ojou vai va'e ma oikove riae 'rã.
17 Avakue tuguy moëa rupi ikuai va'e okanhy 'rã yvykua
katy oo vy.
Mava'eve rei tojokoa eme.
- 18 Anhetẽ rupi ikuai va'e oo jepe 'rã,
ha'e rã teko vai rupi ikuai va'e ma ho'apa vyvoi 'rã.
- 19 Ovyv karã riae va'e ojou reta 'rã mbojape,
ha'e rã ovare e'ỹ va'e kuery reve onhemoirũ va'e ma
iporiaukue riae 'rã.
- 20 Avakue ojeroviapy va'e omoingo porã 'rã,
ha'e rã oguerekopa aguã re rive nda'eveive va'e ma
ndopaga e'ỹi 'rã.
- 21 Peteĩ rive jayvuv ramo nda'evei,
mba'eta avakue onhemboapu 'rã peteĩ juru'i mbo-
jape re rive.
- 22 Guexa py oipotapa rei va'e ma omba'e rei-reirã rakykue
rupi rive 'rã onha-onha oikovy,
va'eri ndoikuaai guive imomboriauarã ou oinya.
- 23 Oapekũ py ijayvu porã rei rive va'e 'rãgue py
nhomongeta porã va'e omboeteave 'rã.
- 24 Nguu e'ỹ vy oxy gui imonda vy “Ajejavya e'ỹ” he'i va'e
ma
nhomombaaty irũ oiko.
- 25 Oipotapa rei va'e ojapo 'rã joguero'apa rei aguã rami,
ha'e rã SENHOR re ojerovia va'e ma oiko porã 'rã.
- 26 Opy'a py ojee ae ojerovia va'e ma hi'arandu e'ỹ va'e,
ha'e rã 'arandu rupi ikuai va'e ma oo jepe 'rã.
- 27 Iporiaukue'i pe mba'emo ome'ẽ va'e pe ma mba'eve
ndoatai 'rã,
ha'e rã iporiaukue'i gui ojeova mo'ã va'e re ma ijayvu
vaia 'rã.
- 28 Heko vai va'e ipo'akave ovy ramo avakue onhemimba
'rã,

ha'e gui heko vai va'e okanhymba ma rire heko porã
va'e hetave 'rã.

29

- ¹ Ava omongetaa riae teĩ inhakã ratã va'e pe ma
ou xapy'a 'rã heityarã, oo jepe e'ỹ re.
- ² Heko porã va'e heta-etave ramo heta va'e kuery ovy'a
'rã,
ha'e rã heko vai va'e ipo'aka ramo heta va'e kuery
ndovy'ai 'rã.
- ³ Ava hi'arandu va'e ombovy'a 'rã nguú,
ha'e rã kunha itavy rei va'e re irũ va'e ma omokan-
hymba rive 'rã oguereko va'ekue.
- ⁴ Huvixa heko porã va'e opena porã 'rã vvy re,
ha'e rã imposto re anho oiko va'e ma nhomoingo axy
rei 'rã.
- ⁵ Ava ojea katy'igua oguerorya rupi rive oiko va'e ma
nhuã omoĩ oikoaty rupi ae.
- ⁶ Heko vai va'e ojevavya py oĩ nhuã imbo'aarã,
ha'e rã heko porã va'e ma oporai 'rã ovy'aa rupi.
- ⁷ Heko porã va'e oikuaa pota 'rã iporiaukue'i re,
ha'e rã heko vai va'e ma ha'e kuery re ndoikuaa potai
'rã.
- ⁸ Avakue porojoi rei va'e ojapo 'rã tetã ha'e javi rupigua
joguero'a aguã rami,
ha'e rã hi'arandu va'e ma omombytu'u 'rã ipoxy va'e.
- ⁹ Heko vai va'e pe hi'arandu va'e ijayvu ramo
ipoxy, e'ỹ vvy jojojai reia gui opytu'u e'ỹ re ae 'rã oiko.
- ¹⁰ Jouguy moëaty kuery nda'ija'ei 'rã anhetẽ rupi ipy'a
va'e re,
ha'e vvy onhea'ã 'rã oipe'a aguã heko porã va'e
rekove.
- ¹¹ Heko vai va'e oexa ukapa rei 'rã opoxya,
ha'e rã hi'arandu va'e ma onhenhomi kuaa 'rã.

- 12 Ayvu anhetê e'ỹ va'e re rive huvixa ojapyxaka ramo hembiguai kuery ha'e javi heko vai 'rã.
- 13 Iporiaukue'i ha'e imbojexavaiare pe joo ramigua oiko, mba'eta mokoĩve pe ma SENHOR oiko omoexakã va'e.
- 14 Iporiaukue'i re huvixa ha'evea rami oikuaa pota va'e ojapo opo'akaa oĩ atã aguã raka'e rã peve guarã.
- 15 Yvyra rovi'i py 'rã nhanhomo'arandu, oikuaa aguã, ha'e rã kyrĩgue ha'e kuery ae oikuaa rami rive ikuai vy omoxĩmba rei 'rã oxy kuery.
- 16 Heko vai va'e hetave ovy ramo teko vai voi hetave 'rã ovy, va'eri ha'e kuery okanhymba rã heko porã va'e kuery oexa 'rã.
- 17 Emo'arandu ke ndera'y kuery, ha'e ramo nembovy'a 'rã, ojapo 'rã nenhe'ẽ py revy'a aguã rami.
- 18 Profeta ayvu nonhendui rã heta va'e kuery opa marã rei 'rã ikuai, ha'e rã lei rupi ikuai va'e ma ovy'a 'rã.
- 19 Tembiguai ma nomo'aranduai 'rã ayvu py rive, oendu kuaa rei teĩ nanhonhe'ẽ rendui 'rã.
- 20 Rexa ma pa peteĩ ava oikuaa pota e'ỹ re ijayvu va'e? Ha'e va'e gui hi'arandu e'ỹve va'ekue hi'aranduve 'rã.
- 21 Nerembiguai kuery kyrĩ'i guive rerory rive rire raka'eve rã onhemoingoxe 'rã ndera'y ae'i rami.
- 22 Ivai ja rei va'e ojapo 'rã joguero'apa rei aguã rami, ojerovia rei va'e joapo 'rã otekoavyve aguã rami.
- 23 Onhemboyvate va'e omo'yvyĩ'iaive 'rã, ha'e rã onhe'ẽ py onhemo'yvyĩ'i va'ekue ma omboeteave 'rã.
- 24 Imonda va'e re onhemoirũ va'e ma onhe'ẽ re ae nda'ija'ei, ayvu poyi oendu teĩ mba'eve py nonhemombe'ui 'rã.

- ²⁵ Avakue gui okyjea rupi rive ikuai va'e ojejopy uka 'rã
 nhuã py,
 ha'e rã SENHOR re ojerovia va'e ma oĩ atã 'rã.
- ²⁶ Heta 'rã ikuai huvixa ojou porãa aguã rive onhea'ã va'e,
 ha'e rã ava mboeko porãarã ma SENHOR gui ae ou.
- ²⁷ Heko porã va'e pe rã heko vai va'e ma ojeguarupy,
 ha'e rã heko vai va'e ma ojeguaru 'rã heko porãa rupi
 oiko va'e gui.

30

Agur ayvu oĩa

- ¹ Massá pygua Jaque ra'y Agur ijayvuague oĩa:
 Amongue aipoe'i: “Xeruete, anhea'ã riae ete ma.
 Anhea'ã riae ete ma, Xeruete.
 Ha'e rami vy xekane'õ ma.
- ² Mba'eta xee ma ava rami e'ỹ aikuaa axy raxa,
 neĩ ava 'arandua xee ndarekoi,
- ³ ndaikuaai 'arandu,
 neĩ iky'a e'ỹ va'e guigua voi ndaikuaai va'e.
- ⁴ Mava'e tu yva re oo, ha'e gui oguejy ju?
 Mava'e tu opo py ojopy kuaa ta yvytu?
 Mava'e tu yy ojokua 'rã oao apy py?
 Mava'e tu onhono raka'e yvy ha'e javi, ijapy peve?
 Mba'exa tu hery, ha'e ta'y rery?
 Ndee nda'u ndereikuaai ri?” he'i 'rã.
- ⁵ Nhanderuete ayvu ma iky'a e'ỹ va'e meme,
 hexe ojerovia va'e kuery pe mba'emo vai jokoia oiko.
- ⁶ Emoĩve eme ijayvuague ramigua,
 ndevy ijayvu atã e'ỹ aguã, ha'e ijapu va'e reikoa
 oikuaa e'ỹ aguã.
- ⁷ Mokoĩ regua re ajerure ndevy,
 eme'ẽ e'ỹ eme, aikove teria ja.
- ⁸ Eipe'a ke xegui anhetẽ rupi e'ỹ aikoa ha'e xepu reixea.

- Eme'ẽ eme xeporiaukue aguã, neĩ arekopa aguã.
 Eme'ẽ tembi'u aikotevẽ nhavõ,
 9 xapy'a rei arekopa ma rire ndegui xerexarai vy
 “Mava'e tu SENHOR?” ha'e e'ỹ aguã.
 Ha'e rami e'ỹ vy xeporiaukue'i vy xemonda aikovya
 rupi
 Nhanderujete rery iky'a va'ea rami aikuaa uka e'ỹ
 aguã.
- 10 Tembiguai re ndeayvu rei eme ipatõ renonde,
 ha'e va'e ju ndere ijayvu poyi e'ỹ aguã, ha'e repaga
 aguã rami reiko e'ỹ aguã.
- 11 Ikuai nguu kuery re ijayvu vai va'e,
 ha'e oxy voi ndogueroayvu porãi va'e.
- 12 Ikuai ha'e kuery ae ojeupe ae “Ojejavy va'e'ỹ” he'i va'eri
 peteĩgueve ma voi gueko vaia gui ndojeky'a'o ukai.
- 13 Ikuai ojejou porã rei va'e,
 onhemboyvate rei va'e ha'e kuery ae oikuaa rami,
 ha'e yvate rupi rei oma'ẽ va'e.
- 14 Ikuai kyxé guaxu rami haĩ va'e,
 kyxé rami haimbe va'e oguereko
 yvy gui omomba aguã iporiaukue'i,
 ha'e oipotapa rei va'e kuery, avakue mbyte gui.
- 15 Tuguy pytea ma oguereko mokoĩ guajy,
 ha'e va'e ma “Eme'ẽ, eme'ẽ”, he'i va'e.
 Ha'e mboapy oiko hev yatã kuaa e'ỹ va'e,
 tá, irundy ikuai “Ha'eve ma!” nde'i kuaai va'e.
- 16 Ha'e va'e ma yvyra rupa,
 kunha imemby e'ỹ va'e ae,
 yvy pirukue yy noĩa,
 ha'e tata voi “Ha'eve ma” nde'i va'e.
- 17 Nguu ojojai rei va'e,
 ha'e oxy nonhe'ẽ rendui va'e rexa ma
 xapirẽ yakã yvýrygua omondoropa 'rã,

- ha'e taguato ra'y kuery ho'upa 'rã.
- 18 Mboapy nunga oiko xevy iporã ete va'e,
tá, irundy ikuai aikuaa e'ỹ va'e:
- 19 ha'e va'e ma taguato yvate rupi oveve oikovy va'e,
mboi ita áry otyryry ovy va'e,
kanoã guaxu ye'ẽ mbyte rupi oaxa ovy va'e,
ha'e avakue kunhataĩgue reve joayvua.
- 20 Po rami ma kunha itavy rei va'e reko.
Okaru ha'e ojuru oiky'a'opa ma vy
“Mba'eve py ndatekoavyi”, he'i 'rã.*
- 21 Mboapy oiko yvy yta mboryryiarã,
tá, irundy jaexa vy jarop'aka va'erã e'ỹ:
- 22 ha'e va'e ma tembiguai huvixarã oĩxe va'e,
hi'arandu e'ỹa rupi tembi'u re hevayatã oikovy va'e,
- 23 kunha omenda va'eri oayvupy e'ỹ,
ha'e gui tembiguai kunha herekoa rekovia ha'e ju
onhemoingo va'e.
- 24 Irundy regua ikuai yvy re kyrĩ'i va'eri
hi'arandu va'e kuery gui hi'aranduve va'e:
- 25 ha'e va'e ma tay'i, ha'e kuery ma imbarate va'e'ỹ va'eri
kuaray aku py guembi'urã omoĩ porã va'e;
- 26 ha'e anguja guaxu ipo'aka va'e'ỹ,
ha'e rami teĩ ita pa'ũ re ae 'rã hoo;
- 27 tuku karu ma huvixa va'e'ỹ va'eri
oguataa rupi hyxy porã'i 'rã jogueravy;
- 28 ha'e gui ambere'i ma nhandepo py jajopy rive'i va'erã,
teĩ huvixa ro py ae oiko va'e.
- 29 Mboapy ikuai jaexa rã ojejou porã reia rupi uguata va'e,
tá, irundy onhemboyvate reia rupi ikuai va'e:
- 30 ha'e va'e ma guary mymba kuery pavẽ gui imbarateve
va'e,

---

* 30:20 Apy ma ijayvu itavy reia re.

- ha'e neĩ avave gui guakykue katy ojevvy va'erã e'ỹ;
- ³¹ ha'e uru ava opexo omopu'ã rei reve oguata va'e,
 ha'e kavara ava,
 ha'e gui huvixave ma hexe nhapu'ã aguã voi nda'evei
 va'e.
- ³² Ne'arandua rupi e'ỹ renhemboyvate ri vy,
 e'ỹ vy ndepy'a re mba'emo vairã remoĩ ri vy
 ejoko ndejuru ndepo py.
- ³³ Mba'eta kamby nhamomy-momyĩ ramo manteiga
 ojeapoa rami,
 ha'e oxĩmby rã huguy oẽa rami avi,
 ipoxy aguã rami joapo ramo joguero'apa rei 'rã.

31

Huvixave Lemuel ixy omongetaague

- ¹ Pova'e ayvu ma Massá pygua huvixave Lemuel ixy
 ombo'e vy ijayvuague regua.
- ² Xepi'a, mba'e pa aipoa'e 'rã ndevy, xepi'a xeryepy
 pyguare?
 Mba'e pa ndevy aipoa'e 'rã, xepi'a anhemboayvu ma
 voi va'ekue?
- ³ Emboaxa rive eme nembaraetea kunhague mboae káuxa,
 emboaxa eme reikoa huvixave reitya kuery pe.
- ⁴ Lemuel, nda'evei huvixave ha'e rami oiko aguã,
 nda'evei huvixave vinho oy'u oikovy aguã,
 neĩ iro va'e re rive yvatekueve ikuai aguã,
- ⁵ rey'ua rupi rive lei gui nderexarai vy
 ojexavai rei'i va'e repya gui rejep'e'a e'ỹ aguã.
- ⁶ Iro va'e ma omano rai'i va'e pe anho 'rã nhame'ẽ,
 ha'e vinho ma ipy'a raxy va'e kuery pegua anho,
- ⁷ ha'e kuery oy'u vy hexaraipa aguã iporiau reia re,
 ojexavai reia re riae ima'endu'a e'ỹ aguã.
- ⁸ Ndeayvu ke ijayvu e'ỹ va'e repya rupi,

openamby e'ỹ ikuai va'e ha'e javi repy aguã.

- ⁹ Ha'evea rami ke ndeayvu renhomboayvua py,
reikuaa pota porã aguã iporiaukue'i ha'e oipotapa
rei'i va'e pytyvõa rupi.

Kunhague hi'arandu va'e oguerovy'aa

- ¹⁰ Mava'e nda'u ojou kuaa 'rã kunha hi'arandu va'e?
Ha'e ramigua ma ita iporãve va'e gui voi ovareve va'e.
- ¹¹ Ha'e va'e re ime ojerovia 'rã okuraxõ py,
ixupe ndoatai 'rã mba'emo repyrã.
- ¹² Ome pe ojapo vai rei 'rãgue py ojapo porã 'rã,
ára nhavõ oikovea pukukue re.
- ¹³ Ogueru 'rã vexa'i rague ha'e nhimbo,
ha'e gui ovy'aa rupi 'rã omba'eapo opo py.
- ¹⁴ Kanoã guaxu mba'emo rerua rami avi
mombyry gui 'rã kunha va'e ogueru tembi'u.
- ¹⁵ Pytũ rei teri reve opu'ã 'rã
omongaru aguã ngoo pygua kuery,
ha'e guembiguai kuery kunhague pe mba'emo ojapo
uka 'rã.
- ¹⁶ Mba'etyrã re oikuaa pota porã ma vy ojogua 'rã,
uva renhoĩ onhotỹ 'rã omba'eapoague repykue re
ojogua va'ekue.
- ¹⁷ Kyre'ỹ py onhemonde vy
omombaraete 'rã ogyva omba'eapo aguã.
- ¹⁸ Mba'emo repyrã ojouxu ramo
pyávy teĩ hataendy ndoguei.
- ¹⁹ Okuave'ẽ 'rã nhimbo onhemama va'e re,
opo rovai py hi'y re ojopy reve.
- ²⁰ Opo oipe'a 'rã ojexavai va'e
ha'e oipota va'e kuery oipytyvõ aguã.
- ²¹ Ha'e gui ngoo py ikuai va'e re oma'ẽ vy ndoguerokyjei
'rã yro'y vaipa teĩ,
ao raku py peteĩ-teĩ onhemonde ramo.

- 22 Kunha va'e ojapo avi 'rã onheovã aguã,
 ha'e onhemonde 'rã ao porã púrpara guigua py anho.
- 23 Ime ma huvixa kuery omboete pavẽ 'rã,
 oyvy re ikuai va'e mongetaa kuery reve uguapy oiny
 ramo.
- 24 Ta'yxy ma nhimbo porãgue gui ojapo 'rã aorã, ovende
 'rã guive,
 ku'axã ma mba'emo vendea kuery peguarã voi.
- 25 Ojee omoĩ va'e ma ombaraeterã ha'e omboetepy oiko
 aguã.
 Ha'e rami vy ko'ẽ rã guarã re ma ndojapura rei 'rã.
- 26 'Arandu rupi 'rã ijayvu,
 ha'e joayvua rupi nhombo'e kuaa 'rã.
- 27 Opeña porã 'rã ngoo pygua kuery re,
 ha'e inhate'ỹ reiague re e'ỹ 'rã omongaru.
- 28 Ha'e ramo imemby kuery opu'ãmba vy oxy pe “Ovy'a
 ete va'e” he'i 'rã okuapy.
 Ime voi oguerovy'a vy aipoe'i 'rã:
- 29 “Kunhague hi'arandu va'e heta ikuai
 teĩ ndee ma pavẽ gui ne'aranduve va'e”, he'i 'rã.
- 30 Onhemoporãa re ikuai va'e ojekore 'rã, onhemoatyrõa
 voi opa rive 'rã.
 Ha'e rã kunhague SENHOR renonde ojererokyjea rupi
 ikuai va'e ma oguerovy'aa riae 'rã.
- 31 Nhanema'endu'a porã 'rã opo py ojapo porãa re,
 pavẽ oendua py jarovy'a 'rã oiko porãa.

Nhanderuete ayvu iky'a e'ỹ va'e New Testament in Guaraní, Mbyá

copyright © 2004 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mbyá Guaraní (Guaraní, Mbyá)

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2004, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

Printed book ISBN 853110565X

The New Testament

in Guaraní, Mbyá

© 2004, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-08-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 29 Jan 2022 from source files dated 29 Jan 2022

3309fa3b-7590-5ae9-b829-5df4ddbf957